
Rama Shadguna Upakhyana Varnanam Six Qualities of Shriram

రామషడ్గుణోపాఖ్యానవర్ణనమ్

Document Information

Text title : Rama Shadguna Upakhyana Varnanam Description of Six Qualities of Shriram

File name : rAmaShaDguNopAkhyAnavarNanam.itx

Category : raama

Location : doc_raama

Transliterated by : Vishal Pandey

Proofread by : Vishal Pandey

Description/comments : bhushuNDirAmAyaNam | pUrvakhaNDa | adhyAya 92-97||

Latest update : August 28, 2024

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

March 18, 2025

sanskritdocuments.org

రామషడ్గుణోపాఖ్యానవర్ణనమ్

షడ్గుణాని - ఐశ్వర్యగుణ వీర్యగుణ యశోగుణ శ్రీగుణ జ్ఞానగుణ వైరాగ్యగుణ ।

ఐశ్వర్యవర్ణనమ్

బ్రహ్మోవాచ ।

యావరాజ్యే స్థితం రామం నీతిజ్ఞం ధర్మకోవిదమ్ ।

రాజ్ఞో వైశ్చిన్ద్యకర్తారం శ్రియః సర్వాః ప్రపేదిరే ॥ ౧॥

ఐశ్వర్యమతులం వీర్యం యశస్త్రైశ్చోక్యశీతలమ్ ।

జానక్యా సమ్మితా శ్రీశ్చ జ్ఞానం స్వాత్మనిదర్శనమ్ ॥ ౨॥

వైరాగ్యం విషయోన్మోకం సర్వభోగసుఖాతిగమ్ ।

షడ్విధం భగమిత్యేతద్రామచన్ద్రే బభూవ హ ॥ ౩॥

భుశుణ్ణ ఉవాచ ।

షడ్విధేన భగేనైష భగవానితి శబ్దితః ।

తత్ప్రాయో విశ్రుతప్రాయం వేదేభ్యో బహురూపతః ॥ ౪॥

తథాపి న సమాజ్ఞాతం రామచన్ద్రగతం భగమ్ ।

ప్రత్యేకమైశ్వర్యముఖం వర్ణితం యద్భవాద్భుతైః ॥ ౫॥

బ్రహ్మోవాచ ।

బహుధా వర్ణితం వేదైర్భగవత్త్వమముష్య తత్ ।

భగం భాగ్యం పరాశక్తిరన్తరంగతయా స్థితమ్ ॥ ౬॥

స్వరూపధర్మరూపం తత్ పరే బ్రహ్మణి రాఘవే ।

న పరో భగవాన్స్తస్మాద్రామాత్ త్రైలోక్యసున్దరాత్ ॥ ౭॥

అథ తేహం ప్రవక్ష్యామి రామస్యైశ్వర్యముత్తమమ్ ।

యస్యాజ్ఞావశగా మాయా దేవానామపి మోహినీ ॥ ౮॥

సాపి దాసీవదాసీనా కస్తస్మాత్పర ఈశ్వరః ।

కాలోఽప్యజ్ఞాకరో యస్య సృష్టి స్థితిలయావహః ॥ ౯॥

సర్వభూతైకగ్రసనః సర్వభూతభయఙ్కరః ।

ఆధ్యాత్మికోఽధిదైవశ్చ స తథైవాధిభౌతికః ॥ ౧౦॥

లీలారసపదార్థానామాధారో రసవత్తరః ।

ఆధిదైవ ఇతిఖ్యాతః కాలో రామస్వరూపకః ॥ ౧౧॥

ఆధ్యాత్మికస్తథా కాలః సూర్యరూపో జనార్దనః ।

త్రయీమయః స సవితా ఆధిదైవవశానుగః ॥ ౧౨॥

ఆధిభౌతికకాలోఽయమాధ్యాత్మికవశానుగః ।

పరిణామకరః సర్వభూతానాం ఫలభావనః ॥ ౧౩॥

కర్మోపాసాజ్ఞానమార్గేష్వేకో యః ప్రతిబద్ధకః ।

భగవంతం చ తద్భక్తం సర్వభైవ విముఞ్చతి ॥ ౧౪॥

జీవాశ్చంశా యస్య సూక్ష్మాణుమాత్రాః

స్వస్యైవాభిధ్యానతః సంసరంతః ।

కామక్లేశానిరానందరూపాః

స్వస్యైవావిర్భావతః స్వేన తుల్యాః ॥ ౧౫॥

బ్రహ్మత్వాహుర్యే చ వేదాంతవాచః

సత్యజ్ఞానానందపూర్ణప్రకాశమ్ ।

నిర్వైశేష్యం జ్ఞానినామేకధిష్ఠ్యం

తచ్ఛాప్యేకం యద్విభూతిస్వరూపమ్ ॥ ౧౬॥

సూర్యాచన్ద్రౌ యస్య నేత్రే విశుద్ధే

ద్యౌర్వే మూర్ధా ఖం చ నాభిర్విశాలమ్ ।

ఆశాః శ్రోత్రే భూతలం పాదదేశో

యస్య స్థూలం రూపమేతద్విరాట్ సః ॥ ౧౭॥

నిరాకారం నిర్విశేషం నిర్భేదం చ నిరజ్ఞానమ్ ।

సర్వభూతాన్తరాత్మైకసూక్ష్మం తత్త్వం చ యస్య తత్ ॥ ౧౮॥

యోగినాం హృదయాకాశే ప్రకాశం జ్ఞానదీప్తితః ।

యన్మాయయా తిరోభూయ సర్వం నిర్వాప్యత్య తిష్ఠతి ॥ ౧౯॥

సర్వతః పాణిపాదాద్యం సర్వతోఽక్షిశిరః శ్రుతిః ।

ఏకాకారం నిరాకారం నానాకారం విభక్తిమత్ ॥ ౨౦॥

అణోరణు మహచ్చాదిమహతో విష్వగుద్భవమ్ ।
సైవాస్తర్యామితా యస్య కస్తస్మాత్పర ఈశ్వరః ॥ ౨౧॥

ఇతీదమైశ్వర్యమనంతమేవ
శ్రీరామసంజ్ఞస్య పరస్య ధామ్నః ।
వేదేషు గీతం కవిభిర్వర్ణితం చ
తతోఽప్యనంతం వదతో మే నిబోధ ॥ ౨౨॥

అనంతకోటిబ్రహ్మాణ్డం బిభ్రద్రోమవిలః పరః ।
పురుషః సోఽపి యస్యాంశః కస్తస్మాత్ పర ఈశ్వరః ॥ ౨౩॥

యస్య లీలైవ కైవల్యం జీవానాం సమ్ప్రగాయతామ్ ।
బ్రహ్మాదీనామప్యగమ్యం కస్తస్మాత్పర ఈశ్వరః ॥ ౨౪॥

సృజత్యా విశతే భూయో సాక్షీవ నిఖిలం జగత్ ।
జీవేనైవాత్మరూపేణ తథాస్తర్యామిరూపతః ॥ ౨౫॥

విక్రీడతి విశేషేణ నిజలీలారసాత్మకః ।
సహజానన్దినిశక్త్యా కస్తస్మాత్ పర ఈశ్వరః ॥ ౨౬॥

ఏక ఏవ ద్విరూపేణ నానాలీలార్థరూపతః ।
నిత్యావిర్భూత ఏవాసౌ భుక్త్యై స్వానన్దభోరణీమ్ ॥ ౨౭॥

అప్రాకృతైః ప్రాకృతైశ్చ వస్తుభిః స్వైస్తద్ధర్మకైః ।
నటవత్ కురుతే కేలీః కస్తస్మాత్ పర ఈశ్వరః ॥ ౨౮॥

యథా కశ్చిన్మహారాజో నిజేచ్ఛామనురుధ్యై వై ।
అశక్యం చ సుశక్యం చ దుఃశక్యం చ విధాయ హి ॥ ౨౯॥

అన్యథా కురుతే భూయః కరోతి న కరోతి చ ।
యథా ప్రాచీనవస్తూని కృతాని స్వయమాదరాత్ ॥ ౩౦॥

ప్రాకారగోపురాదీని భక్త్యైవ్వాద్యానవనాదికమ్ ।
కురుతే తత్పునర్భక్త్యై ప్రాకారగోపురాదికమ్ ॥ ౩౧॥

ఏవం స్వయం కృతాన్యేవ కురుతే స్వేచ్ఛయాన్యథా ।
నిజలీలారనైకార్థం కస్తస్మాత్ పర ఈశ్వరః ॥ ౩౨॥

మతోన్య భూత్వా కదాప్యేష భక్తరక్షావిచక్షణః ।
 లక్ష్మికయోజనాయామశృంజ్ఞస్థాపితపోతకః ॥ 33॥
 ప్రలయార్ణవనిర్మగ్నాం వేదవాచముపాహరత్ ।
 తత్కాలోచితమాధుర్యవేషవిగ్రహశోభితః ॥ 34॥
 సత్యవ్రతాయ బహుశో వేదానాం హార్దముక్తవాన్ ।
 చకచ్చకాయమానాఙ్ఞః శుద్ధసత్త్వముపావిశత్ ॥ 35॥
 కదాచిత్ కచ్చపాకారో మన్దరాచలధారణాత్ ।
 ఈషత్కణ్ణాతిసుఖవాత్ దేవానాం హితమాచరత్ ॥ 36॥
 కదాచిద్దివ్యవారాహరూపభృత్ సన్నివేశవాన్ ।
 కల్పాంతసమయామ్నోధిజలవృన్తం వినిర్ధవన్ ॥ 37॥
 ఉరీష్వముదవహద్ భూరి సటామణ్ణితకన్ధరః ।
 ఖురాఘాతైః కులాద్రీణాం కూటాని త్రోటయన్ రుషా ॥ 38॥
 సంవత్సరసహస్రాణి హిరణ్యాక్షేణ యుద్ధవాన్ ।
 వినయన్ బాహుకణ్ణాతిః కేవలం వీర్యసమ్మదీ ॥ 39॥
 అపాతయన్మహేన్ద్రస్య విద్వేష్టారం తముద్ధతమ్ ।
 సాక్షాద్యజ్ఞస్వరూపేణ దృష్టో బ్రహ్మశివాదిభిః ॥ 40॥
 వ్యతనోత్ కర్మణాం సంస్థాః స్వరూపేజైవ తత్క్షణాత్ ।
 అథ భూయోఽపి దేవోఽయం దివ్యకేవలరూపధృక్ ॥ 41॥
 అరణ్యాదాగతో రుష్టో దుర్ధర్మః క్రూరవిగ్రహః ।
 షష్టివర్షసహస్రాణి దితిజేన్ద్రమయోధయత్ ॥ 42॥
 ప్రహ్లాదస్య హితార్థాయ తథారూపో బభౌ ప్రభుః ।
 అథాన్యదా బలిం నామ దైత్యేన్ద్రం త్రిజగత్ప్రభుమ్ ॥ 43॥
 సురేన్ద్రలక్ష్మీహరారం ప్రసభం ఫలమాత్రతః ।
 పాతాలం వేశయామాస వామనోఽథ త్రివిక్రమః ॥ 44॥
 దేవైర్నరైర్మునిగణైర్దృష్టోఽత్యద్భుతవిక్రమీ ।
 కోటిబిమ్బార్కదుర్ధర్శో రసనాబద్ధతారకః ॥ 45॥
 గణైర్జయేత్యభిహితస్త్రైశ్చోక్తేన విరాజితః ।

శుశుభే భగవాన్ సాక్షాదయమేవ శుభాకృతిః ॥ ౪౬ ॥
 అథ రాజన్యవర్యేషు విధర్మాక్రాంతబుద్ధిషు ।
 అబ్రహ్మణ్యేషు దుర్వృత్తైష్వాత్మవీర్యవికాసవాన్ ॥ ౪౭ ॥
 కుఠారధారాదుర్ధర్శో విప్రుః క్షత్రియఘాతకః ।
 దుఃక్షత్రరహితాం భూమి చక్రే వారైకవింశతిమ్ ॥ ౪౮ ॥
 అపోషయద్ బ్రాహ్మణాంశ్చ దానం కృత్వా మహద్భుతమ్ ।
 చకర్త కార్తవీర్యస్య దోర్లబ్ధద్రుమమణ్డలీమ్ ॥ ౪౯ ॥
 అథ దాశరథే గేహ సర్వసమ్పద్విభూషితే ।
 భ్రాతృభిః సహితో జాతో రసికేన్ద్రశిఖామణిః ॥ ౫౦ ॥
 కల్పం సారస్వతం ప్రాప్య సాక్షాత్ పూర్ణః శుభాకృతిః ।
 మైథిలీనయనానన్దదాయీ పౌరుషభూషణః ॥ ౫౧ ॥
 సీతిధర్మప్రవృత్తిత్వాత్ సతాం సమ్మతసద్గుణః ।
 యోగిభిర్వృతహృత్తప్తై ర్గీయమాన ఉదారధీః ॥ ౫౨ ॥
 మర్యాదాపాలన పరశ్చక్రే లీలాం మనోహరామ్ ।
 తామహం గదితుం శక్తో నైవ జిహ్వోసహస్తకైః ॥ ౫౩ ॥
 శ్రీరామో నామమాత్రేణ రమయన్ జీవధోరణిః ।
 రమతే రత్నాచలే నిత్యం బ్రాత్రా సేవితపార్శ్వకః ॥ ౫౪ ॥
 భూయ ఏష క్షపయితా రావణం లోకరావణమ్ ।
 అగస్త్యహయశీర్షాద్వైర్జ్ఞాతతత్త్వః కథిజ్ఞున ॥ ౫౫ ॥
 మహావీరో మహాధీరో మహాకారుణికేశ్వరః ।
 కృతజ్ఞో యశసాం రాశిర్విప్రాశీభిః సమైధితః ॥ ౫౬ ॥
 లోకలోచనవిశ్రామో విరామో భూరిదుర్బుదామ్ ।
 వేదమార్గనయా రామో రామో విజయతేతరామ్ ॥ ౫౭ ॥
 బలకృష్ణాదిరూపేణ భవితా చ సమః క్వచిత్ ।
 అథ యజ్ఞగతాజ్ఞాన్తూన్ దయమానో దయానిధిః ॥ ౫౮ ॥
 బుద్ధ ఇత్యాఖ్యయా యుక్తో భవితా స్వయమేవ చ ।
 తతశ్చ మ్లేచ్ఛభావేషు జనేషు కలికాలతః ॥ ౫౯ ॥

పునః సంస్మృత్య స్వం ధర్మం భవితా కల్మిరూపధృక్ ।
 ఇమాని దశ ముఖ్యాని రుపాణ్యస్య మహాత్మనః ॥ ౬౦॥
 యుగే యుగేఽవతరతో గీయన్తే వేదవిత్తమైః ।
 అన్యాని చాపి రూపాణి యుగరూపాణి బిభృతి ॥ ౬౧॥
 గుణావతారరూపాణి తథైవాన్యాని భూరిశః ।
 శ్వేతరక్తపీతకృష్ణనానావర్ణాని వై ఖగ ॥ ౬౨॥
 తథైవాన్యాని రూపాణి కలాశ్చంశాః సనాతనాః ।
 తథైవావేశరూపాణి పృథురాజముఖాని చ ॥ ౬౩॥
 రామస్యైవాఖిలారమ్భా దృష్టాశ్చైవ శ్రుతా అపి ।
 స్మృతాః పునన్తి భువనం కస్తమాత్పర ఈశ్వరః ॥ ౬౪॥
 సకలైశ్వర్యసీమ్నోఽస్యైశ్వర్యముపవర్ణితమ్ ।
 తథా హి మహతీ భూతిరనేనాత్ర ప్రదర్శితా ॥ ౬౫॥
 యౌవరాజ్యస్థితేనైవ శ్రీమద్దాశరథే గృహే ।
 గృహం ఖలు విశాలం తద్ యోజనోచ్చాయమీడితమ్ ॥ ౬౬॥
 సభామణ్డప సంశోభి మణిమాణిక్యభూషితమ్ ।
 పితృప్రైతామహం యత్ర హేమరత్నవిభూషితమ్ ॥ ౬౭॥
 నిఃశ్రేణికా త్రయ యుతం దివ్యం సిహాసనం స్థితమ్ ।
 తత్రస్థోఽయం సభాకాలే శుభభే యౌవరాజ్యభుక్ ॥ ౬౮॥
 పితృరాజ్ఞామనుల్లజ్జయ నీతిధర్మానుశాసకః ।
 గాయకా నర్తకాశ్చైవ వాదకాశ్చోపవీణకాః ॥ ౬౯॥
 అనేకశిల్పవైచిత్రీశాలినః శుభకర్మిణః ।
 స్వాం స్వాం విద్యాం దర్శయన్త ఉవాసాశ్చక్రీరే మిథః ।
 యౌవరాజ్యస్థితం రామం త్రిజగత్కామవర్షణమ్ ॥ ౭౦॥
 యువానమాజానువిశాలదోర్ధ్వయం
 మహార్హరత్నాధ్యులసత్కీరీటినమ్ ।
 వలక్షముక్తాఫలపూరితశ్రుతిం
 విలమ్బిహారాభరణాద్యురః శ్రియమ్ ॥ ౭౧॥
 నిరజ్జుహూరేన్దువిరాజితాననం

జగత్త్రయానేత్రచకోరతుష్టిదమ్ ।
సమోదమీషత్స్మితరజ్జ్ఞాతాధరం
నితాస్తమాజ్ఞావశగాఖిలేశ్వరమ్ ॥ ౭౦॥

సుపీవరాంసం సువిశాలవక్షసం
సురాజరాజీవవిరాజితేక్షణమ్ ।
సువర్ణరత్నాజ్గదభాతిరస్కృత
స్ఫురత్సభామణ్డలభూతమిస్తకమ్ ॥ ౭౧॥

స్వామిత్వధర్మేణ వశీకృతాఖిలం
స్వాభావికోద్యోతసహస్రదీధితిమ్ ।
ప్రసన్నకాంత్యాభిసుధాంశుసమ్పదం
మనోరమాలాపకలాసు కోవిదమ్ ॥ ౭౩॥

కే కే న తోషితాస్తేన కే కే న చ వశీకృతాః ।
కే కే న సగ్గతాఽప్రైవ కే కే న చ కృతార్థితాః ॥ ౭౪॥

కే కే న కాఞ్చనాసారైః కవయో ధనదీకృతాః ।
కే కే న గజసన్దోహార్జనా గజపతీకృతాః ॥ ౭౫॥

కే కే న వాశ్వసన్దోహార్జనా హయపతీకృతాః ।
కే కే న మణిసన్దోహార్జనా రత్నాకరీకృతాః ॥ ౭౬॥

దివామణికులోద్యోతే రామే ప్రకృతిరజ్జ్ఞానే ।
యావరాజ్యస్థితే దూరమగాత్ కలుషసమ్భవః ॥ ౭౭॥

అఘస్యాపి న లేశోఽభూత్ ప్రజా ధర్మానువతితాః ।
నిరస్తతిమిరం రేజే సర్వతోఽవనిమణ్డలమ్ ॥ ౭౮॥

దారిద్ర్యమగమద్ దూరం దివాభీత ఇవోదయే ।
చతుర్దిక్షు జయేత్యేవ శబ్దోఽభూత్ సుఖవర్ధనః ॥ ౭౯॥

చతుర్థాం చ పుమర్థానామేష కల్పద్రుమోఽభవత్ ।
సాకేతపురరాజేన్ద్రకుమారో లోకసున్దరః ॥ ౮౦॥

మిత్రాణాం స్థాపనకరః ప్రోజ్ఞాసనకరో ద్విషామ్ ।
కోటికన్దర్పమూర్తిత్వాత్ త్రిలోకీచిత్తమోహనః ॥ ౮౧॥

తరుణార్క ఇవోద్యోతశాలీ మహిమభూషితః ।

తదేవ చక్రే యత్రాభూదన్యేషామత్యశక్యతా ॥ ౮౨॥

తత్రాస్య బాణసజ్జారో యత్ర రాక్షససజ్జయః ।

తతాన తాదృశీం కోతి భ్రాతృవ్యాః యత్ర మర్షితాః ॥ ౮౩॥

జగాద తాదృశం వాక్యం యాదృశం వేదసమ్మితమ్ ।

సజ్జీకృత్య బలం గచ్ఛన్ గిరిశృంగ్గాణ్యపాతయత్ ॥ ౮౪॥

పునశ్చ వినయం కృత్వా యాత్రాసిద్ధిమవాప్య సః ।

జయత్యర్హత్రికోద్ధోఽస్తే ప్రవిశన్ నిజమన్దిరే ॥ ౮౫॥

అసంఖ్యాతాన్ గుణాన్తస్య కో వా వర్ణయితుం క్షమః ।

ద్వితీయః సూర్య ఏవాసౌ సాక్షాద్రామః స్వయమ్ప్రభుః ॥ ౮౬॥

దిలీపస్య రఘుశ్చైవ తథైవాజస్య భూపతేః ।

సాక్షాద్దశరథస్యాసావనుచక్రే పితుర్గుణాన్ ॥ ౮౭॥

ఆహోపురుషికాం సాక్షాద్దేవానాం సమపూపుషత్ ।

అసురాణాం నాశకృతే సిద్ధీనామాసనం బభౌ ॥ ౮౮॥

వీరతాయాశ్చ మజ్జులాషా శూరతాశాసనో బభౌ ।

అధర్మస్య చ సన్ధారో ధర్మస్యాధార ఏవ చ ॥ ౮౯॥

పారావారో బలస్యైష కీర్తేః కర్తానువాసరమ్ ।

భూమేర్భర్తా దశరథస్తస్య సన్తోషదాయకః ॥ ౯౦॥

విభ్రాణశ్చ స్వయం శక్త్యా విప్రగోవేదబాన్ధవాన్ ।

పరపీడాపహర్తా చ సంసారస్యోపరి స్థితః ॥ ౯౧॥

సర్వస్యోచ్చైః స్థితోఽప్యేష సీచైరేవాస్థితో గురోః ।

వేదానాం రక్షకః సాక్షాత్ క్షత్రధర్మవ్రతాకరః ॥ ౯౨॥

దూరాత్ కాలాగ్నియన్త్రాభః శత్రూణాం భయవర్ధనః ।

సమీపే చ మహాతీక్ష్ణకాలజిహ్వోకృపాణవత్ ॥ ౯౩॥

దుర్గాణామావరణకృద్ధ్వారరోద్ధా కపాటవత్ ।

సద్ధర్మకర్మణాం భూమిర్గుణైర్గర్జ్వాసముజ్జ్వలః ॥ ౯౪॥

అఘతార్ణకుటీపుష్పజ్జ్వాలనో నామమాత్రతః ।

పరస్సైన్యమహామేఘఘటాసంజ్ఞుటమారుతః నామమాత్రతః ॥ ౯౫॥

ఆకాశ ఇవ విస్తారీ జ్యోతిషాం స్థానమవ్యయమ్ ।
 సూర్యమణ్డలవచ్చత్రం చామరే చన్ద్రబిమ్బవత్ ॥ ౯౬ ॥
 సింహాసనం మేరుసమం పాదప్రోళ్ళునవన్మహీ ।
 యస్యోచితం పరం త్వేష పితురాజ్ఞాకరో భృశమ్ ॥ ౯౭ ॥
 ద్వీపాద్ ద్వీపాస్తరం గచ్ఛన్ నామయామాస భూపతీన్ ।
 సముద్రాన్ గ్రాహయామాస సైన్యైః సచతురజ్గతైః ॥ ౯౮ ॥
 పర్వతాన్ లోపయామాస యాతాయాతైర్బలస్య సః ।
 దేశాన్తరాదుపాగత్య జగురేనం కవీశ్వరాః ॥ ౯౯ ॥
 తేభిరే రత్నకూటాని మహేభాంశ్చ మహాహయాన్ ।
 లక్ష్మకోట్యధికం ద్రవ్యం ప్రసాదీకృత్య తాన్ దదౌ ॥ ౧౦౦ ॥
 తేభే చ మహతీం కీర్తిం శరచ్చన్ద్రాంశుశీతలామ్ ।
 యథా ప్రోద్భాసితం విశ్వం యావత్కల్పో విధేర్దినమ్ ॥ ౧౦౧ ॥
 ప్రజానాం భాలసమ్భాగ్యం సాక్షాదేవ రఘూద్వహః ।
 ఉజ్జాగరః శ్రియామేషః సాగరః సర్వసమ్పదామ్ ॥ ౧౦౨ ॥
 ఆశీర్భర్వర్థయామాసురేనం సింహాసనస్థితమ్ ।
 చిరజ్ఞేవ మహారాజకుమార నయనోత్సవ ॥ ౧౦౩ ॥
 శ్రీరామ లక్ష్మణసఖ భరతాద్యనుజాన్విత ।
 తానేవ నతవాన్ మూర్ధ్నా బహుమానపురఃసరమ్ ॥ ౧౦౪ ॥
 సింహాసనస్థే శ్రీరామే యువరాజే రఘూద్వహే ।
 రత్నభాజనసన్దోహనానోపాయనపాణయః ॥ ౧౦౫ ॥
 తామ్రాులభాజనకరాః పర్యస్థుః పారిపార్శ్వకాః ।
 మాద్యధజవరారూఢా నటవద్వంశసంస్థితాః ॥ ౧౦౬ ॥
 ఉపసేదుర్మహామాత్రాః సన్తుష్టైశ్చ రాఘవేశితు ।
 కూర్దమానాః కేకిశిరాశ్చతురగ్గా జయోద్ధరాః ॥ ౧౦౭ ॥
 లఘుపల్యాణినో వీరా అశ్వపాలకరస్థితాః ।
 పట్టసూత్రసమావధ్ధా ఉపసేదుస్తురజ్గమాః ॥ ౧౦౮ ॥
 కృష్ణసారాశ్చారుదృశస్తీక్షణశ్చైర్జ్ఞా జయోద్ధతాః ।

పట్టనూత్రసమాబద్ధా ఉపనేదుస్తదగ్రతః ॥ ౧౦౬ ॥

మృగయాధావననవాః శ్వానో మధ్యే తరక్షువత్ ।

లలద్విలోలజిహ్వాగ్రా హయానామగ్రగామినః ॥ ౧౧౦ ॥

శార్దూలపోతైః సదృశాః పరస్పరగుణాధికాః ।

కాలవర్ణాః పీతరుచః శ్వేతాశ్చిత్రతనుత్విషః ॥ ౧౧౧ ॥

ధూమ్రాక్షాశ్చాతిధూమ్రాభాః పట్టనూత్రావలమ్బినః ।

కూర్ధమానమృగీపోతగ్రాహిణస్తృతీయే క్రమే ॥ ౧౧౨ ॥

గ్రామసింహోత్తమాస్తత్ర హ్యుపనేదురనేకశః ।

గ్రామాణాం నగరాణాం చ దేశానాం చ విశేషతః ॥ ౧౧౩ ॥

నిష్పత్తిం తు సమాదాయ సేవకా ఉపతస్థిరే ।

కాన్త్యా విశాలరసనా నేత్రైః పీయూషవార్ముచః ॥ ౧౧౪ ॥

గత్యా చాపి గరీయాంసః కీర్తివిస్తారకారకాః ।

ఆఖ్యానాఖ్యానకాః కావ్యగురవో వర్ణనక్షమాః ॥ ౧౧౫ ॥

అనేక శాస్త్రనిపుణాః కవయశోపతస్థిరే ।

దేశేషు పరదేశేషు తపంతో భానుబిమ్బవత్ ॥ ౧౧౬ ॥

పశ్చాహస్తప్రమాణాజ్ఞా యువానోఽగణ్యవిక్రమాః ।

సర్వే విజ్ఞాతవిజయాః శస్త్రశాస్త్రవిశారదాః ॥ ౧౧౭ ॥

కృపాణికటిసన్నద్ధా వాణేషుధిధరాశ్చ యే ।

వాచామన్యతమాః సర్వే శూరా సముపనేదిరే ॥ ౧౧౮ ॥

తత్ర తత్రాభవద్భాగ్యం యత్ర యత్ర దృశం దదౌ ।

యదా యదా ప్రసక్తోఽభూత్ కపీనాం భాగ్యవృద్ధయే ॥ ౧౧౯ ॥

తదా తదా సమభవత్ కాశ్చానాసారవారిదః ।

ఇతి తే ప్రోక్తమైశ్వర్య పీర్యమస్య శృణు ద్విజ ॥ ౧౨౦ ॥

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మ భుశుణ్ణసంవాదే షడ్గుణోపాఖ్యానే

ఐశ్వర్యవర్ణనం నామ ద్వివీణతమోఽధ్యాయః ॥ ౯౨ ॥

వీర్యవ్యాఖ్యానమ్

బ్రహ్మోవాచ ।

అథ వీర్యం రామచంద్రస్య వక్ష్యే హ్యనన్యసామాన్యమమేయమస్య ।
లోకోత్తరం భాగవత్త్వైకచిహ్నం నిశమ్యతాం వీర భుషణ్ణ మత్తః ॥ ౧॥

యేనైకవింశవారాన్ వై కుఠారేణ వరౌజసా ।

క్షత్రియాన్ యుధినిర్జిత్య క్లుప్తా రక్షోదకా హృదాః ॥ ౨॥

తపఃప్రతాపయోః పుష్టాః సాక్షాదగ్నిరీవోద్ధతః ।

దుర్ధర్శనోఽతిథామైవ దురారాధ్యో దురాసదః ॥ ౩॥

సముద్ర వేష్టితమహీ దానసమ్పూజితద్విజః ।

క్షత్రియాన్తకరో రామః సోఽపి యేన వినిర్జితః ॥ ౪॥

బలాదాకృష్య తత్తేజః స్వస్మిన్నేవ న్యవేశయత్ ।

కస్తస్మాదితరో వీరః శ్రీమద్దశరథాత్మజాత్ ॥ ౫॥

తైలేన్ద్రసారం కఠినం పురాణం శామ్భవం ధనుః ।

బభ్రుః లీలయా బాలస్తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ ॥ ౬॥

పశ్యతామేవ సర్వేషామాద్యీపాస్తమహీభృతామ్ ।

ఉవాహ జానకీమేష తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ ॥ ౭॥

భూతానాం భయదం తీక్షణం సుబాహుం నామ రాక్షసమ్ ।

సహస్రధా కృతాత్మానం యుద్ధ్యంతం శస్త్రవృష్టిభిః ॥ ౮॥

మాయావినం మహాఘోరం జేతారం సురసమ్పదామ్ ।

వికటాబోపసంరమ్భదుర్ధర్శం సుదురాసదమ్ ॥ ౯॥

సహస్రధా స్వయం చాపి కృత్వా స్వాత్మానముచ్ఛక్తైః ।

అపాతయద్రణే ఘోరే తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ ॥ ౧౦॥

అన్యే చ భూభారకృతో రాక్షసా ఘోరదర్శనాః ।

విప్రద్రుహోఽపకర్తారః సతాం దేవత్రయీగిరామ్ ॥ ౧౧॥

మహాబలా మహాఘోరా దుర్ధురూఢా బలోచ్ఛ్రియాః ।

ఆకాశచారిణో వీరాః శిలాపర్వతవర్షిణః ॥ ౧౨॥

కరాలవిగ్రహాబోపా ఘటాస్థుప్తమేచకాః ।

నానావర్ణా దురాక్రమ్యా భయానకరణక్రియాః ॥ ౧౩॥

తేఽపి నీతా క్షయం బాణైస్తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ ।
 అగ్రే చ భ్రూభజమాత్రాజ్జలధిం విపులోదకమ్ ॥ ౧౪॥
 నియమ్య పాతయామాస పాదయోరభయఙ్కరః ।
 శిలాభిస్తం సమాచ్ఛాద్య సేతుం కృత్వా దృఢం ప్రభుః ॥ ౧౫॥
 ప్రవక్ష్ణాన్తారయామాస లఙ్కానిర్జయహేతవే ।
 భయానకానాం రాక్షసానామగణయ్య మహాచమూమ్ ॥ ౧౬॥
 లఙ్కామావృత్య పరితః స్వసైన్యం సన్నివేశ్య చ ।
 పశ్యతాం రాక్షసేన్ద్రాణాం లఙ్కాధిపతిశీర్షతః ।
 అపాతయచ్చితైర్వాణైరాతపత్రాణి తత్క్షణాత్ ॥ ౧౭॥
 జ్ఞాతం చ యన్మహాసత్త్వం మన్దోదర్యా విశేషతః ।
 వర్ణితం స్వస్య పతయే తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ ॥ ౧౮॥
 వాలినం చోద్ధతబలం కృతలక్ష్మేశనిర్జయమ్ ।
 బభక్షైకేన వాణేన తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ ॥ ౧౯॥
 యోఽన్తర్యామితయా సురాసురనరత్రైలోక్యమధ్యే స్థితో
 భక్తానాం భయసజ్జోహీర్షణకృతే పాణౌ ధనుర్వాణభృత్ ।
 మర్యాదాపరిపాలనైకనిపుణః సర్వావతారేశ్వరః
 శ్రీమానేష చిరన్తనో విజయతే పూర్ణః పరః పూరుషః ॥ ౨౦॥
 అస్యాజ్ఞాతత్పరో వీరో హనూమాన్ విశ్వనిర్జయీ ।
 కుర్వన్ కిలకిలాశబ్దైః షోభణం యక్షరక్షసామ్ ॥ ౨౧॥
 కపిన్యః స్మరణాదేవ దుష్టజాలప్రణాశనః ।
 రుష్టోఽమ్భోధిం శోషయేద్యో ధరిత్రీమపి దారయేత్ ॥ ౨౨॥
 పర్వతాన్ పాతయేదేవ భిన్ద్యాద్ వజ్రమపిచ్ఛయా ।
 మథ్యాత్ త్రైలోక్యమఖిలం ససురాసురమానుషమ్ ॥ ౨౩॥
 కాలయేత్ కాలమపి యో హరేత్ సర్వస్య పౌరుషమ్ ।
 సింహనాదీ మహాభీమో బ్రహ్మాణ్డమపి చోద్వహేత్ ॥ ౨౪॥
 ఉద్ధరేన్నేరుమపి యః సాక్షాన్మారుతసన్దనః ।
 తాదృశో యస్య పురతో బద్ధాజ్ఞానిపుటః స్థితః ॥ ౨౫॥

కింకరీమీతి సతతం స్వదాస్యమనుదర్శయన్ |
 ఆనమత్కన్ధరో భక్త్యా తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ || ౨౬ ||
 ఇతి శ్రీరామచన్ద్రస్య వీర్య తే కథితం మయా || ౨౭ ||
 యస్యైకనామ సకలాగమసారభూతం
 భూయో జపన్ కిల నరః ప్రవిముచ్యతే వై |
 బ్రహ్మాదిదైవతభయానకరూపకాల
 వ్యాలాననాన్ జయతి కోఽన్య ఇతోఽపి వీరః || ౨౮ ||
 ప్రాణాన్తకరణోద్యుక్తా భయదా యమకింకరాః |
 సుదుర్దర్శాః పాశకరాః కశాహస్తాః సువేగినః || ౨౯ ||
 తేఽపి సంయమినీపుర్యాం వాసినో ఘోరవిగ్రహాః |
 యస్యైకనామమాత్రేణ పలాయన్తే దిశో దశ || ౩౦ ||
 నిర్భయో జాయతే మరోఽనిస్తీర్ణః కాలసంక్రటాత్ |
 సర్వత్ర పూజాం లభతే కస్తస్మాత్పర ఈశ్వరః || ౩౧ ||
 యస్య భ్రాతా లక్ష్మణాఖ్యో యతీన్ద్రః
 కల్పంతాగ్నిక్రోధదుష్ప్రేక్షరూపః |
 భక్తస్యాథే స్వయమాత్మేషుచాపః
 కోఽన్యస్తస్మాదుచ్చైర్వైరవర్యః || ౩౨ ||
 కాలస్యాపి భయం యస్మాద్విశ్వతః కలనాత్మనః |
 సూర్యస్య నిత్యం భ్రమతో మరుతస్య సదాగతే || ౩౩ ||
 అన్యేషాం చాపిదేవానాం మర్యాదాసంస్థితాత్మనామ్ |
 యతో భయం నిత్యమేవ మహాసంహరణాత్మనః || ౩౪ ||
 స్థావరాణాం జగ్గమానాం యత ఏవాస్తి సంస్థితిః |
 స్వే స్వే స్థానే స్థాపితానాం నాద్యాప్యస్తి వ్యతిక్రమః |
 ప్రభూణాం చాపి సర్వేషామేక ఏవ చ యః ప్రభుః || ౩౫ ||
 కాలాగ్నిరుద్రో జగతీతలస్య
 కరాలరూపో వికటజ్వాలమాలీ |
 కల్పన్తేషు క్షమ ఏషోఽన్య హృత్త్యై
 సోఽప్యస్య యస్తుల్యతాం వైవ యాతి || ౩౬ ||

యావరాజ్యపదే స్థిత్యా స్వపీఠమధితిష్ఠతి ।

కోటిబ్రహ్మాణ్డకర్తారో విధయః కోటిశక్కురాః ॥ ౩౮॥

కోటయశ్చ మహేంద్రాణాం వరుణానాం చ కోటయః ।

కోటయః పావకానాం చ యమానాం చాపి కోటయః ॥ ౩౯॥

బద్ధాజ్ఞులిపుటా భూత్వా అగ్రతః పర్యుపాస్థితాః ।

తతః ప్రసాదమాసాద్య గచ్ఛన్తి స్వస్య విష్టపమ్ ॥ ౪౦॥

కాంశ్చిత్ కృపాకటాక్షేణ కాంశ్చిన్మజ్జుముఖస్మితైః ।

కాంశ్చిదాలాపమాత్రేణ కాంశ్చిద్ధర్శనమాత్రతః ॥ ౪౧॥

రాఘవేన్ద్రోఽనుగృహ్లాతి కోటిబ్రహ్మాణ్డనాయకః ।

యస్యావతారసమయే వైకుణ్ఠం వీక్ష్య శూన్యవత్ ॥ ౪౨॥

యే తత్ర గామినో దేవా బ్రహ్మద్యా ఆధికారికాః ।

జ్ఞాత్వా పరం పూరుషం తం నిత్యమేవముపాసతే ॥ ౪౩॥

తస్య వీర్యం సమాలమప్య రావణాద్వైరుపద్రుతాః ।

విప్రస్తాః స్వాధికారేభ్యః స్వాన్తే సంతాపసజ్జుషః ॥ ౪౪॥

యస్య వీర్యం సమాలమప్య త్రిదశా సర్వ ఏవ హి ।

తాదృశం విపదాం భారం న కిచ్ఛిద్ గణయన్త్యహో ॥ ౪౫॥

స్మృత్వా యస్య ధనుర్బాణౌ సతాం రక్షణకారకౌ ।

దైత్యానామస్త్రశస్త్రాణి మన్యన్తే తృణవచ్చ తే ॥ ౪౬॥

యస్య చక్రం మహాజ్వాలామాలాదీధితిసంయుతమ్ ।

దైత్యస్తోమతృణారణ్యదాహనోద్ధురతాణ్డవమ్ ॥ ౪౭॥

అపాం తత్త్వం దరవరం యస్య పాణౌ విరాజతే ।

యత్ర మగ్నాస్తు దితిజా నోన్మజ్జన్తి పునః క్వచిత్ ॥ ౪౮॥

వాయుతత్త్వమయీ యస్య గదా నిత్యం బలోర్జితా ।

దైతేయఘనసంఘటవిద్రావణమహోర్జితా ॥ ౪౯॥

భువనాత్మకమమౌఘం యస్య పాణితలే స్థితమ్ ।

మోహనం సర్వదైత్యానాం తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ ॥ ౫౦॥

దేవానాం చైవ యక్షాణాం గంధర్వాణాం చ కన్యకాః ।

రాజ్ఞాం పుణ్యజనానాం చ మనుష్యాణాం చ కన్యకాః ॥ ౫౧॥

ద్వీపాస్తరస్థితానాం చ విచిత్రజనుషాం నృణామ్ ।
 కాశ్మీరాదిప్రదేశస్థమానవానాం గుణాన్వితాః ॥ ౫౨॥
 పత్న్యశ్చ పుత్రికాశ్చైవ రూపసౌందర్యశోభితాః ।
 కామలుభేన నితరాం రావణేన దురాత్మనా ॥ ౫౩॥
 ద్వీరాగమవివాహాదౌ యేషు తేషు జనాదిషు ।
 పతిసంయోగకాలాదౌ ప్రసభం బలినా హృతాః ॥ ౫౪॥
 వస్త్రీకృతాశ్చావరుద్ధాః ప్రత్యహం శోకకర్షితాః ।
 యస్య వీర్యవిమర్శేన వాసరం గమయన్తి తాః ॥ ౫౫॥
 దీనానాం నః ప్రభురేకస్త్రిలోక్యాం
 శ్రీమాన్ వీరో యోగగ్రగణ్యః ప్రతాపీ ।
 కదా సమాగత్య రఘుప్రవీరః
 శ్రీరామచన్ద్రో మోచయిష్యత్యముష్మాత్ ॥ ౫౬॥
 అస్మాన్ప్రదేశకశరణాః పతిపితృభ్రాతృ
 పుత్రాదిభిర్విరహితా హృదిశోకభాజః ।
 శ్రీరాఘవేన్ద్ర ఇహ సజ్జత ఏవ కాలే
 సమ్మోచయిష్యతి బలాద్ బలవాన్ స ఏకః ॥ ౫౭॥
 నాన్యోఽస్మాకం మోచయితా దృశ్యతే భువనత్రయే ।
 రావణత్రిజగజ్జైత్రాదేశకం రఘుపతిం వినా ॥ ౫౮॥
 ఇతి విశ్వస్థచిత్తాస్తా భావయన్తి దివానిశమ్ ।
 యమేవ వరశార్దూలం తతః కోఽన్యోఽస్తి వీర్యవాన్ ॥ ౫౯॥
 సమ్రాప్తే సజ్కరే చాపి మహాభయ ఉపస్థితే ।
 సజ్కామే విషమే ఘోరే దుర్గమే జలసజ్కమే ॥ ౬౦॥
 రాజద్వారే భయకరే తదైవాధ్వని దుర్గమే ।
 క్రవ్యాదద్రవిపసర్పాదౌ సద్యో నాశార్థముద్యతే ॥ ౬౧॥
 కాన్తారే దుర్గమే వైవ పర్వతే సింహసంయుతే ।
 భూతప్రేతపిశాచాద్యైర్భ్రమ్యుకాద్యైరుపద్రుతే ॥ ౬౨॥
 రామేతి యస్య నామ్నైవ తరన్తి విపదోఽఖిలాః ।

జాయంతే నిర్భయా లోకాః కోఽన్యస్తస్మాచ్చ పీర్యవాన్ ॥ ౬౩॥

ఇతి తే పీర్యమాఖ్యాతం రామస్య సుమహాత్మనః ।

యజ్ఞాత్వా ఖలు జాయంతే అనన్యశరణా జనాః ॥ ౬౪॥

పీరాయ పీరవర్యాయ మహాపీర్యగుణాత్మనే ।

రాఘవేంద్రాయ రామాయ నిత్యమేవ నమోనమః ॥ ౬౫॥

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుశుణ్డసంవాదే పూర్వఖణ్డే షడ్గుణోపాఖ్యానే

పీర్యవ్యాఖ్యానం నామ త్రినవతితమోఽధ్యాయః ॥ ౬౬॥

యశోవ్యాఖ్యానమ్

బ్రహ్మోవాచ ।

అథ తే రాఘవేంద్రస్య ప్రవక్ష్యామి యశోగుణమ్ ।

జనో యద్ధానమాత్రేణ భవబద్ధాత్ ప్రముచ్యతే ॥ ౧॥

సభామణ్డపమాగత్య స్థితే శ్రీరఘుసత్తమే ।

వేదాస్తాపసరూపేణ గాయంతి విపులం యశః ॥ ౨॥

అనవద్యలసద్వర్ణాం గద్యపద్యాదిరూపిణీమ్ ।

అవలమ్బ్య గిరం తాదృగ్గభీరార్థవిశారదామ్ ॥ ౩॥

యమకోద్భాసిసీం భూయో దణ్డకోదణ్డమణ్డతామ్ ।

సరస్వతీముపాశ్రిత్య సాలజ్కారాం గుణాన్వితామ్ ॥ ౪॥

సర్వలక్షణసంయుక్తాం విముక్తక్రమసజ్కమామ్ ।

అభూతపూర్వవిపులాం కవితాఖ్యాం తరఙ్గిణీమ్ ॥ ౫॥

సర్వలక్షణసంయుక్తాం విముక్తక్రమసజ్కమామ్ ।

అభూతపూర్వవిపులాం కవితాఖ్యాం తరఙ్గిణీమ్ ॥ ౬॥

శ్రీరామచంద్రవదనాలోకకౌస్తుభసంస్తుతామ్ ।

చమత్కారశతైర్యుక్తాం భారతీం సమదర్శయన్ ॥ ౭॥

వేదా ఊచుః ।

శ్రీఖణ్డద్రవశీతలం విజయతే నిత్యం త్వదీయం యశః

కామక్లేశముఖైరుపద్రుతమముం జీవం తమఃసంయుతమ్ ।

సస్తప్తం బహుశో విపన్నమసకృత్ సంశీతయత్యేవ యః

పీయూషోపమముచ్చైస్తదభితో భక్తైర్జనైరీయతే || ౭ ||

శరచ్చాన్ద్రీవలక్షం యత్ ప్రకృత్యా స్యాదు శీతలమ్ |
అపహాయ జనస్తాదృక్ తావకం విపులం యశః || ౮ ||

కోఽన్తః సంతాపసన్దోహనిర్వాపం ఖలు వాఙ్మతి |
ఇతి చాత్ర మహామోహ వ్యాకులే దుర్భగే భవే || ౯ ||

నాన్యస్తాదృక్ సురేషు ప్రతికృతికరణే భూరిసంతాపరాశః
సర్వే త్వద్దత్తమేవ ప్రలయమవధితః స్వాధికారం భజన్తే |
ఏకస్త్వం నిఃసమానః ప్రభువర వరణీయోఽసి జీవైః
సమస్తైరేషా తే రామ కీర్తిస్త్రిభువనజనతాచిత్తసంతాపహర్త్రీ || ౧౦ ||

కోటినిర్లాఙ్ఘనేన్దూనాం భాస్వన్త్యా ప్రభయాపి చ |
యద్ దుర్నివారతిమిరం త్వత్కీర్త్యా తన్నివర్తతే || ౧౧ ||

త్రిభువనజనతాయాశ్చిత్తసంతాపహర్త్రీ
ప్రసభతరమవిద్యాకామకర్మాదిరూపమ్ |
తిమిరమపహరన్తీ విష్వగౌజ్జ్వల్యయుక్తా
విలసతి తవ కీర్తిః సంతతం రాఘవేన్ద్రో || ౧౨ ||

క్షీరామ్బోధేః సమంతాద్విలులితలహారీలాస్యలావణ్యచౌరీ
కర్పూరక్షోదగౌరీ ద్రుతతరవిసరచ్చన్దనామోదయుక్తా |
కీర్తిస్తే రామచన్ద్ర ప్రకృతిసుమధురా పూర్ణపీయూషపూర
ప్రాప్తప్రాజ్యప్రతిష్ఠా కలయతి కుముదాలోకినీం చారుచాన్ద్రీమ్ || ౧౩ ||

జయ జయ జయ దేవ సాకేతచన్ద్రశ్రియా
తన్త్రచన్ద్రద్యుతే రామచన్ద్ర క్షమాపాల
శక్రాదిదిక్పాలతేజఃస్ఫురచ్ఛన్దకోదన్దదన్దస్ఫుటోద్గీర్ణవాణావల
శీర్ణవిద్యేషిసన్ధ్య ప్రభూతప్రచన్దప్రతాపప్రకాశప్రకృష్ట
ప్రసర్పత్ప్రభావప్రసారప్రభాపూరితశ్మాతలక్షేమదాక్షుణ్ణ
కౌక్షయకాక్షామలక్షీక సక్షేమసోన్మాదమాతన్దవిశ్రాణనోద్దామ
దీప్యన్దగ్రామ భూదేవవిశ్రామ భూయస్తరాయామ ధర్మద్రుమారామ హేరామ
కామాభిరామద్యుతే || ౧౪ ||

జయ కవిజనగీత తావత్తులాతీత నిత్యప్రముదిత
శీతద్యుతిస్ఫీతసత్కీర్తిసన్నితసాన్దస్వరాధీతవిప్రాసనోన్నితమాన్దల్యవగ్గీత

ఖడ్గస్ఫుటాఘాతసద్యః సముత్థాతసర్వద్విషవ్రాత
భూమణ్డలాయాతలావణ్యసజ్జాత దోర్విక్రమత్రాత సద్ధర్మవిఖ్యాత
కిశ్చిన్నవప్రాతరుద్యతప్యోజాతరోచిష్టభిఖ్యాత
పాదద్వయాపాతనమ్రద్విషత్పాతదానస్ఫుటోదార్య సద్విప్రసత్కార్య
సద్వృత్తనిర్ధార్యవీర్యశ్రియావార్య సౌందర్యసత్వాత్ర
భూయోల్లసద్ధాత్రచక్షుద్యశోమాత్ర నిత్యద్యుతే ॥ ౧౫॥

జయ జయ కవిజనభాలభూరిస్ఫురదాభిగ్యభూమ్యేకసౌభాగ్య-
సమృత్తిసమ్భారధారేయతోద్ధణ్డదోర్ధణ్డ
శుణ్ణాసముచ్చణ్డభృగ్జావలీగణ్డసోద్రేకవేతణ్డవిశ్రాణనాఖణ్డ-
భూమణ్డలాఖణ్డలోగ్రప్రభాజాగ్రదత్సుగ్రహస్తాగ్ర
కిమ్భూయసా విస్తరేణ త్వయా దేవకీర్తిశ్రియా విశ్వమేతత్ సమస్తం కృతం
నిస్తమస్కం తథా కోటినిర్లాఞ్చనేనుచ్చవీనాం ఛటాభిర్న సమ్భవ్యతే
తాదృశీ శ్రీరతస్తస్వం సమస్తావనీపాలమూర్ధాగ్రమాణిక్య హేరామచన్ద్ర
క్షమాపాలచన్ద్ర జియాశ్చిరం దేవ జియాశ్చిరమ్ ॥ ౧౬॥

జయ జయ గుణమయకాయ సర్వాధికోచ్చాయ దీవ్యత్సదాధ్యాయ విప్రావలీదాయ
జాతాహితాపాయ శాతావలీశాయ విస్ఫూర్జితామన్ద సౌరభ్యమాకన్ద
లక్ష్మీలతాకన్ద పూర్ణాన్తరామన్ద దత్తారిహక్రన్ద విద్యత్సభోల్లాస
భూయోరసావాస ఖడ్గోద్భవత్రాస వశ్యద్విషద్దాస వాణాసనోత్పాస
విక్రాన్తిసోదాస హేరామ తత్ర త్వయా కీర్తిరసంస్థాపి యత్రోల్లసన్తః
సుధాపూరపూర్ణాః స్ఫురన్స్త్యుచ్చైస్త్యుగ్గగ్జాతరజ్జాన్తథా రాజహంసావలీ
రాజతే యత్ర కీర్తిస్తథా స్వఃపతే ॥ ౧౭॥

ఇతి తే భూయసీం కీర్తి వర్ణితాం కవిపుజ్జవైః ।
గాయన్తి దేవలలనా విమానస్థాః స్వకేలిషు ॥ ౧౮॥

మన్దాకినీ భోగవతీ గగ్గా గుణవతీ చ యా ।
సా తవైవ యశోరాజిపుణ్యతోయతరజ్జవాత్ ॥ ౧౯॥

ఉద్గాయతాం ప్రతిపదం సురభీకరోతి
వక్రాణి కల్పతరుపుణ్యపరాగవద్ యః ।
చేతః పునాతి రుచిముత్కురుతే శ్రవఃసు
జాడ్యం ధునోతి తనుతే విపులార్థసార్థమ్ ॥ ౨౦॥

శ్లోకస్తాదృక్తావకో రాఘవేన్ద్రో యన్నో గీతః శూన్య ఏవాస్తి వేదః ।

యద్వా గీతః సర్వభావతిరేకాత్ కిన్తేగీతైర్దువిదగైస్తథావైః ॥ ౨౦॥

సజ్గీయన్తే యస్య గుణా వదాన్యాః సమస్తసౌభాగ్యముదామజస్త్రమ్ ।
కిం తేన గీతేన య ఏతి మృత్యుముతపద్యతే ప్రకృతిర్యస్య దుష్టా ॥ ౨౧॥

ఈశావాస్యమిదం సర్వం భవతా గుణసిన్ధునా ।
త్రైలోక్యబద్ధునా రామ సంతతం కరుణాత్మనా ॥ ౨౩॥

సుమేరుశిఖరాసీనా మన్దారద్రుమమూలగాః ।
దివిషత్కన్యకా రామ గాయన్తి భవతో యశః ॥ ౨౪॥

వేదైరపి న నిర్ణేయం యస్య నామ మహద్యశః ।
కే నామ తాపసాస్తత్ర వయం వర్ణయితుం క్షమాః ॥ ౨౫॥

దత్త్వా న ప్రథయన్తి తజ్జనముఖే శశ్వద్భృహాభ్యాగతే
సానన్దం కృతసమృద్ధిమా ఇవ భవన్త్యాధాయ కర్మ ప్రియమ్ ।
తూష్ణిమానత ఆత్మనీతరజనస్వలోపకారక్రియాం
ఘణ్ణాఘాషవదీరయన్తి దధతే నోత్సేకమన్తః శ్రియామ్ ॥ ౨౬॥

ఇత్యాద్యాః సకలా గుణా విదధతే కీర్తిం రఘూణాం హి వ
స్త్రాపి త్వమిహ ప్రభో విదిత ఏవాత్మ్యత్తమః పూరుషః ।
యేషామద్య కరోషి నామ సదలక్ష్కారం గుణానాం హరే
తస్మాత్తే గుణీనో జయన్తి హి గుణాః స్వార్థాః పరార్థా అపి ॥ ౨౭॥

నిత్యం మారకతేషు హేమసదనాలక్ష్కారిషు ప్రాజ్ఞశే
ష్యాసీనా విదుషాం స్త్రియస్త్యదమలశ్లోకానుకీర్తిస్సృశామ్ ।
ముక్తావిద్రుమహేమహీరకిరణప్రోన్మిలితాఙ్గ్యః ప్రభో
గృహ్యే కర్మణి తావకం సువిషదం గాయన్తి శశ్వద్ యశః ॥ ౨౮॥

నేన్దుః పూర్ణతమోఽథ శారదనిశామధ్యోల్లసద్దీధితి
ర్నో వా కైరవకాననం న చ సుధా సన్ధిప్తివన్మన్దిరమ్ ।
నో వా శమ్భుశిరఃసు మల్లికుసుమస్త్రగిష్ణుపద్యాః పయో
విశ్వం భూషయతే న రామ భవతాం యద్వద్వలక్షం యశః ॥ ౨౯॥

యత్సంక్లాదశుచిః శుచిః సుమలిनోఽప్యౌజ్జ్వల్యవాన్ భాసతే
మూఢోఽపి ప్రగుణాకరః శతమతిశ్చాపిహ సౌహార్దవాన్ ।
తత్తాదృక్ భవతో యశస్త్రీభువనాలక్ష్కారసారం జనో
హితావస్యం యదుపాసతే నరపతిం లోభాత్ స వై దుర్భగః ॥ ౩౦॥

ఏకే కాలమహాభుజ్జమపరిత్రస్తాస్తదేకౌషధం

పీయూషోజ్జ్వలమాస్తరాధికపరీతాప్రతికారకమ్ ।

శ్రీమద్రాఘవ తావకీన మమలం విశ్వప్రమోదప్రదం

చేతోవశ్యకరం యశః సముదయం ప్రోద్ధాయ సుస్థా బభుః ॥ 3౧॥

నాన్యో దాతా న శూరో న చ యువతిమనోహరీలావణ్యలక్ష్మీ

ర్నో విద్వాన్నోపకర్తా న ఖలు పరరుజాం హారకస్తారకో వా ।

ప్రత్యేకం రామచన్ద్ర త్రిజగతి విరలా యే గుణాః సర్వ ఏతే

తేఽమి త్వామేవ లీలాఽవతరణసముపాశ్రిత్య శశ్వజ్జయన్తి ॥ 3౨॥

ధన్యో వాత్మీకినామా జయతి మునివరో ధన్య ఏవాశ్వవక్త్రో

ధన్యః శ్రీమాన్ హనూమాన్ కిమపి కలశజ్ఞో ధన్య ఉచ్చైర్విధిశ్చ ।

ధన్యః సజ్కర్షణశ్చ త్రిభువనభవనోద్దీపిసీ వాక్ చ తేషాం

ధన్యా శ్రీరామచన్ద్ర ప్రకృతిసుమధురం త్వద్యశో యే వహన్తి ॥ 33॥

యత్రైతే ఋషయో భవన్తి ఋషయో విష్వక్ ప్రవృత్తిప్రదా

శ్చన్దోఽనుష్ఠవథాపి రామ వృహతి త్రిష్టుభ్ జగత్పాదిభిః ।

త్రైలోక్యోత్తరసర్వదివ్యగుణభూస్త్వనేవతా శ్రీపతే

శక్తిర్విశ్వజనీనపాపహరణం బీజం తథా కీలకమ్ ॥ 3౪॥

త్వత్కీర్తిః సకలాగమేషు విమలో మన్తః పరః కీర్తిత

స్సన్యేష ప్రకృతః ప్రయోగవిభవః ప్రోద్భాతి సర్వేశ్వర ।

కామక్రోధమదప్రమాదపిశునస్తోమైకముద్రాకరః

నిధిం కామపి వాఙ్మతామిహ నృణామస్యైవ సంసాధనమ్ ॥ 3౫॥

సద్యః ప్రత్యయకృత్ ప్రభావ ఉదయత్యేతస్య లోకోత్తరో

యత్సర్వా అపి సంసరేద్ధి విపదో విఘ్నాననేకానపి ।

శ్రేయో భూరి లభేత భూతిరపి చ శ్రీరైహికాముష్మికీ

కే కే నార్థగుణా జయన్తి జగతి త్వత్కీర్తిమన్తే ప్రభో ॥ 3౬॥

ఆదౌ నామైవ సర్వాగమనిగమగిరామిత్యమేకం రహస్యం

చైతన్యానన్దరూపం తదను చ భవతో ధామ నిత్యప్రమోదమ్ ।

నిత్యా తే తత్ర లీలా తదను విజయతే పూర్ణకైవల్యరూపా

హంహో త్వద్భక్తిభాజాం ఫలమపి పరమం సాధనం త్వత్ప్రదాప్యై ॥ 3౭॥

ఆబాల్యాద్రామచన్ద్ర త్వమిహ విహితవానుద్భృతిం జీవరాశే

స్తామప్యుద్ధాయ లోకాః ప్రభువర భవితారః కిమగ్రే న తద్వత్ ।
ఏషా తే రాఘవేన్ద్రో జగతి విజయతే జీవజాతేఽనుకమ్ప
యస్తాం జానాతి నాన్ధః స భవతి విధినా వశ్చిత్ బుద్ధిహీనః ॥ ౩౮॥

తే వర్ణాః సాధువర్ణాః కిమపి రఘుపతే తత్పదం సత్పదాఖ్యం
తద్వాక్యం సాధువాక్యం తదుపనతపదార్థాశ్చ తే సత్పదార్థాః ।
బుద్ధిః సా శాబ్దబుద్ధిస్తదుపరి నిగమా ఆగమాశ్చ ప్రమాణం
యత్ర శ్రీరామనామ్నా తవ ఖలు నిహితం స్వాత్మనః స్థానముచ్చైః ॥ ౩౯॥

బహ్వీలాపైశ్చ కిం తైః శ్రుతిశతకశిరోభూషణైస్త్యద్యశోభి
ర్యే రాహిత్యం భజన్తే త్వదితరదివిషత్కేటిమన్త్రాణి భాజః ।
యత్త్వత్కీర్త్యజ్జీతం స్యాత్ ప్రకృతిసుమధురం దుర్లభం తత్కిలైకం
వాక్యం త్వన్నామపూతం త్రిభువనభవనధాన్తహృద్దీపతుల్యమ్ ॥ ౪౦॥

ఆదౌ మధ్యే తథాన్తే కిమపి తవ యశో గీయతే రాఘవేన్ద్రో
సామ్నా ఋగ్విర్యజుభిర్మధుమధురమయాయర్వభిః సాభిచారైః ।
కర్మ జ్ఞానం చ శశ్వన్ముఖరముఖతయా వర్ణయన్తోఽపి చామీ
స్వాభావిక్యాం క్రియాయాం తవ మహిమనిధేరానశక్తో చ శక్తాః ॥ ౪౧॥

ఆదౌ యత్రాగ్నిహోత్ర గదితమథ హరే పూర్ణమాసః సదర్శ
శ్చాతుర్మాస్యం పశుశ్చాఖిలఫలకరణప్రక్రమోదారకర్మా ।
జ్యోతిష్టోమాఖ్య ఉచ్చైస్తదుపరి విహితః సోమపీఠక్రియావా
నగ్నిష్టోమః స ఏవం విలసతి భవతో వర్ష యజ్ఞస్వరూపమ్ ॥ ౪౨॥

ఆదౌ త్వం పశ్చాదా భూస్తదను చ పురుషో ద్వాదశాత్మా ప్రదిష్టః
సాఙ్గోపాఙ్గః సకాణ్డః క్రమికకృతిమయః కోఽపి పూర్వః పరోఽన్యః ।
విద్యర్థోల్లాపమన్త్రైరవిరతముదితో నామధేయైశ్చ తైస్తైః
సా తే శక్తిః క్రియాఖ్యా జయతి ఫలవతి కోటిశో విస్తృతాక్షీ ॥ ౪౩॥

సామ్నామన్తేషు వాక్యైర్నవభిరభిహితం శ్వేతకేతూపయుక్తైః
పుంసామర్థం చతుర్థ దృఢతరచిదచిద్గన్ధిభేదేన భాన్తమ్ ।
ఏకం బ్రహ్మాద్వితీయం నిరుపమపరమానన్దచైతన్యధన్యం
సన్తం సత్తామనన్తం జనితజగదుపాదానమాత్మానమిడే ॥ ౪౪॥

సాఙ్గస్వాధ్యాయసిద్ధౌ విధిమతవిధినా రాధితారాధనీయ
శ్రీమద్రామ ప్రసాదాత్ తవవిమలమనాః శుద్ధసత్త్వః శరీరీ ।

జానాత్యజ్ఞీకృతాభ్యాముపనిషది గతౌ తద్యథేత్యాదివాక్యైః
కార్యత్వానిత్యతాభ్యాం జగదిదమసుఖం బ్రహ్మసద్మా వసానమ్ ॥ ౪౫॥

యత్త్వక్షయ్యాదిశబ్దాదవగతమథవాపామసోమేతివాచా
తత్త్వాభూతాదివాక్యానుమతమనశనం దీర్ఘకాలస్థితత్వమ్ ।
ఇత్థం దోషానుషక్తం విషయసముదయే పశ్యతో ముఖ్యపుంసః
స్వైరం స్వైరం విరక్తిరభవతి బలవతీ భుక్తుపేక్షైకమూర్తిః ॥ ౪౬॥

శాన్తో దాన్తితిక్షుప్తదను చ పరమాం ముక్తిమేవేహమానో
విక్షేపా క్షుణ్ణచేతాః శ్రుతిశిఖరమతారమృవిస్త్రమ్భశాలీ ।
ఆపాతజ్ఞాతరూపం పరిహృతనిఖిలానర్థమానన్దసాన్ద్యం
సత్యజ్ఞానాద్వితీయం వివిదిషతితరాం బ్రహ్మజ్ఞానువృత్తిః ॥ ౪౭॥

శుద్ధిః శ్రీయస్త్రజాతామృతరసవిషయన్నేహధారాభిషిక్తే
సజ్జజ్ఞానానువృత్త్యా సముచిత దశయా సజ్గతే చిత్తపాత్రే ।
హంసా యావత్ కషాయామృతరసహితకరం దర్శయన్తి న వేలా
తావన్నాభాతి గర్భాశ్రయతిమిరభరభ్రంశనజ్ఞానదీపః ॥ ౪౮॥

సంన్యాసం కేచిదూచుః శ్రవణవిధివినిశ్చియమానే విచారే
నానాకర్మానుబంధవ్యపనయనముఖేనాఙ్గతామాదదానమ్ ।
ఇన్ద్రాదేః ప్రాగ్భవీయం కథమపి నిహితం చాతురైరేనమన్యే
మన్యన్తే జ్ఞానజన్మప్రతిభటదురితధ్వంసనేన ప్రధానమ్ ॥ ౪౯॥

తస్మాత్ సంన్యస్తకర్మా విధివదపి శిఖాయజ్ఞసూత్రం విముఞ్చ్ఛన్
కౌపినాచ్ఛాదనార్థ వసనమశిథిలగ్రన్థి శాణం వసానః ।
బిభ్రాణో వేణుమేకం యది మనసి రుచిర్భిక్షయా కుక్షిపాత్రం
కుర్వాణః పూర్ణముచ్చైర్విపినమధివసన్నిహతే బ్రహ్మచింతామ్ ॥ ౫౦॥

న్యాయాభాసోత్తరాణామపరమునిగిరామన్తరే సన్దిహాసః
కృష్ణద్వైపాయనోక్త్యా పరిచితవిషయైరన్యథాసిద్ధిశూన్యైః ।
షడ్భిస్తాత్పర్యలిక్తై రథముపనిషదామన్వయం బ్రహ్మమాత్రం
శుశ్రావః సానుకమ్పం గురుమనుసరతి శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠమ్ ॥ ౫౧॥

భాషాగ్రన్థాత్ స్వతో వా సముదయతి సతి జ్ఞానమస్మాదయోగం
పక్షే ప్రాప్తం నిరస్యన్నియమవిధితయా శ్రావణం వాక్యమేకే ।
జల్పస్త్యన్యే తు నేదం విధిరపి తు తథా జ్ఞానమాత్రార్థకత్వా

త్వార్తోయాకం తు కశ్చిద్విధిమనుమనుతే వారయేద్ యత్నమన్యమ్ || ౫౨||

అద్వైతాత్మన్యశేషశ్రుతిశిఖరగతిం తత్పరత్వేన బుద్ధ్యా
నిఃశంకం మానమేకం మనసి చ విమృశన్నత్ర విజ్ఞోపదేశాత్ |
శ్రోతజ్ఞానానుకూలం తదపి గురుకృపాసిద్ధసంస్కారశుద్ధి
భూయస్తం యుక్తితోఽపి స్వయమనుమనుతే మేయశఙ్కాం విహస్తమ్ || ౫౩||

రంహత్యంహీరితానాం ముహురిహ కలయన్నేష గత్యా గతీనా
ముత్కాన్తికైశగర్భాశయవివిధదశాదుఃఖసమ్మేధభాజామ్ |
ద్వేషావేశప్రగల్-భం విషయసుఖపరిష్వజ్జైముఖ్యమాయ
న్నాత్మధ్యానం విధత్తే చిరమనువిరతం భాగ్యవానాదరేణ || ౫౪||

ధారాధ్యానానుభావాదపచితిమితవానన్యథా భావనాయాః
సమృజ్ఞాతే సమాధౌ నియమితహృదయః సమ్యగాసన్నయోగః |
ప్రత్యాహవ్యూహభజ్జే శ్రవణముఖభవత్సంస్కృతిస్వాంత్యతోయం
హస్తాద్వైతం మహాత్మా నిగమపరిచితం పశ్యతి బ్రహ్మతత్త్వమ్ || ౫౫||

నవ్యాపూర్వో విరుద్ధన్ న పరిణతపురాకర్మసన్దోహదాహీ
ప్రారబ్ధస్యానురోధాదణువిపులతనూమూలమాయా మమృద్మన్ |
భిన్నన్నజ్ఞానదోషావరణమయతమోదత్తసర్వజ్ఞభావో
బ్రహ్మలోకే విధత్తే కతిపయసమయాన్ యోగినో గౌణముక్తిమ్ || ౫౬||

వృత్తిర్బ్రహ్మవలమ్బా సకలఫలభుజేరస్తతో జాయమానా
మాయోచ్ఛిత్త్యా ప్రధానం కలయతి పరమానందరూపాపవర్గమ్ |
పుంసో బ్రహ్మత్వమేకో వదతి తదపరశ్చేత్సరత్వేన సత్తాం
శ్రీవ్యాసో ముక్తిమాత్రే ప్రథమమపి పరాం తాన్విదాసిన్తనీషు || ౫౭||

ఇత్యేవం జ్ఞానముదితం బ్రహ్మమాయావలమ్బనమ్ |
ఫలాధ్యం త్వత్స్వరూపం తత్ సర్వవేదాంతవర్జితమ్ || ౫౮||

భవబంధవినిర్ముక్తౌ జ్ఞానశక్తిస్తవ ప్రభో |
అధికం యశ ఏవేదం వేదవేదాంతవర్జితమ్ || ౫౯||

బ్రహ్మపి తవ రామేన్ద్రో మహిమైవ సనాతనః |
యస్మిన్ ప్రతిష్ఠితో నిత్యం కవిభిశ్చారు వర్ణ్యసే || ౬౦||

భూయః శక్తిద్వయావేతస్త్యం పూర్ణః పురుషోత్తమః |
సర్వాం రసమయీం లీలాం ప్రవర్తయసి సంతతమ్ || ౬౧||

ఆయం వాపి తవ శ్లోకో గీయతే వ్రజమణ్డలే ।
సహజానన్దినీయుక్తస్త్వం యత్రైవ విరాజనే ॥ ౬౨॥

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుతుణ్డసంవాదే పూర్వఖణ్డే షడ్గుణోపాఖ్యానే
యశోవ్యాఖ్యానం నామ చతుర్నవతితమోఽధ్యాయః ॥ ౯౪॥

శ్రీవ్యాఖ్యానమ్

బ్రహ్మోవాచ ।
అథ శ్రియం ప్రవక్ష్యామి రామస్య శ్రీపతేర్ద్విజ ।
యయా సంశోభితం నిత్యం రఘురాజనికేతనమ్ ॥ ౧॥

పురగ్రామవ్రజారణ్యదేశవేషావలమిప్పినీ ।
శ్రీవిగ్రహావలమ్బా శ్రీర్పహుధైవానువర్ణ్యతే ॥ ౨॥

పురం తదుత్కృజవిశాలసౌధ
శిరః ప్రవిన్యస్తసువర్ణకుమ్భమ్ ।
ప్రత్యుష్టరతోద్భవయా స్వభాసా
నక్షత్రలోకం పిదధద్విభాతి ॥ ౩॥

ప్రాసాదతుజ్వలభీవివిధోపక్లృప్త
వాతాయనౌఘవివరాన్తరనిర్గతానామ్ ।
యచ్ఛిత్రశాలమణిరత్నమయూఖభాసాం
సన్దోహ ఆక్రమతి రాజపథం సమన్తాత్ ॥ ౪॥

గావో హరిన్మణివిశేషసమూహక్లృప్త
నిరూహదీవితిషు చ తృణసమ్భృమేణ ।
ఉద్గ్రీవికాం కిమపి కుర్వత ఇత్యుదీక్ష్య
నృత్యన్తి కౌతుకవశేన హి యత్ర బాలాః ॥ ౫॥

స్త్రీణాం విలాసభవనేషు మనోజకేలి
సజ్జామసన్త్రుటితమౌక్తికరత్నవృన్దైః ।
కీర్తైరుషః సుగృహమార్జనికానిరస్తైరాఢ్యా
భవన్తి కణభిక్షజషోఽపి యత్ర ॥ ౬॥

సాయం ప్రదీప్తశుభదీపమనోహరేషు

సానన్దసర్వమనుజేషు నికేతనేషు ।
 శ్రీఃపర్యటత్యవిరతం భృశమాత్మవత్తా
 మన్వేషయన్త్యఖిలపారజనేషు యత్ర ॥ ౭॥

మజ్జోరమజ్జులనినాదవిశేషవత్యః
 కాఞ్చిజ్జుజ్జణితకౌతుకితస్వచిత్తాః ।
 క్రీడన్తి యత్ర కమలా ఇవ పద్మహస్తా
 ద్వాదేషు ముగ్ధహృదయా హరిణీదృశో వై ॥ ౮॥

శ్రీరామచన్ద్రవిపులోర్జితకీర్తిగాథా
 దైన్యనినానుచరితాని మనోహరాణి ।
 గాయన్త్య ఉన్నతతరేషు నికేతనేషు
 సమ్మోహయన్తి సుదృశోఽప్పరసాం మనాంసి ॥ ౯॥

శ్రీః సఞ్చరత్యవిరతం ప్రతిసదృ యత్ర
 రత్నాఙ్గిపూరసవిశేషరవానులక్ష్యాః ।
 ఛాయావశాదనుమితా కరపఙ్కజస్య
 ఛత్రస్రత్తైర్మణిగణైరవనౌ కిరన్తి ॥ ౧౦॥

ఆనన్దవాన్ దశరథో నృపతిః కుమార
 కీర్తివజ్రం కథయతాం విదుషాం గణేభ్యః ।
 శశ్వద్దదాతి మణిహేమవిభూషణాని
 రత్నాని పూరయతి తాని గృహాణి లక్ష్మీః ॥ ౧౧॥

శ్రీజానకీ విరచయత్యనిశం సపర్యా
 సాధ్వీగణేన సహ యత్ర వసిష్ఠపత్నీభ్యః ।
 స్వచైర్లరలఙ్కృతిభరైర్వసనాఙ్గరాగై
 ర్మన్దారమాల్యనివహైః శుభభోజనైశ్చ ॥ ౧౨॥

తా ఆశిషః ప్రతిపదం విదధత్యముష్నే
 సాకేతలక్ష్మి బహుభాగ్యవతీ భవేతి ।
 ఆదాయ యాః స్వవసనాఞ్చులరోపణేన
 భూయః పదోః పతతి సా ప్రసభం సతీనామ్ ॥ ౧౩॥

సీతాస్వయంవరకథాం నిమిచన్ద్రలక్ష్మీం
 శ్రీరామచన్ద్రభృగువర్యరణప్రక్తిమ్ ।
 తద్వీర్యసంహరణికాముపవీణయన్తి

యత్రోత్సుకేషు పురవాసిషు కిన్నరేంద్రాః ॥ ౧౪॥

ధర్మధ్వజాః కిమపి యత్ర జయన్తి పౌరా
యేషాం గృహేషు సకృదేవ ధనాఖిలాషాత్ ।
ద్వారాణి నాన్యధనినాం ముహురున్రజన్తి
పూర్ణాశిషాముపగతా నిజజన్మ యావత్ ॥ ౧౫॥

చిత్రోపక్లుప్త రచనారుచిరేషు యత్ర
ప్రాసాదశృంగసదనేషు సుఖస్థితానామ్ ।
నానావిధద్యుతిమతాం విహగోత్తమానాం
వర్ణభ్రమో భవతి చిత్రనిరీక్షణానామ్ ॥ ౧౬॥

రత్నాంజనేషు ధనినాం తిమిరాకులాసు
రాత్రీషు యత్ర నిహితాః శుభదీపలేఖాః ।
మనీభవన్తి కిరణైరధికప్రకాశై
రభ్యుద్యతైస్తలత ఊర్ధ్వగతైర్నభోఽన్తమ్ ॥ ౧౭॥

కల్పద్రుమైః పరివృతేషు చ నిష్కుటేషు
గుణైః స్థితా సతతం సమదా మిలిన్దాః ।
ఏకీభవన్తి లలితేన కలస్వరాస్తే
మన్దోపనాదితమనోహరవల్లకీభిః ॥ ౧౮॥

యత్రాపణేషు వణిజాం బహులాభభాజాం
మూర్తాః స్థితా నవనవా నిధయో నవాపి ।
దృశ్యన్త ఇత్యుదితమాసు నిశమ్య యజ్ఞ
యజ్ఞాధిపశ్చ వచనాత్సహసోపయాన్తి ॥ ౧౯॥

స్వప్నైః పి నాధిరిహ వాసవతాముదేతి
వ్యాధిర్న చ శ్రుతిపథం క్వచిదభ్యుపైతి ।
శ్రీరామచన్ద్రముఖచన్ద్రనిరీక్షణేన
నిత్యోత్సవాని దివసాని నృణాం ప్రయాన్తి ॥ ౨౦॥

కమ్పః కేతుషు నిమ్నగత్వముదకే దౌర్బల్యమశ్వాసనే
దుఃఖం దేవషికులే హిరణ్యవిరహః స్తోమేషు తుష్టాత్మనామ్ ।
విశ్లేషప్రభవా రుజశ్చ రజనౌ నో మానుషేష్వన్తి తత్
తస్మిన్ భర్తరి యౌవరాజ్యపదవీమధ్యాసమానే శ్రియః ॥ ౨౧॥

దేశాంతరాత్ కవిజనా ధనలిప్సయాము
మభ్యేత్య యావదుపయన్తి సభానిష్ణామ్ ।
తావత్కుటుమ్బజనదూత ముఖాదుదంతం
శృణ్వన్తి సద్మని మహామణోహమవృష్టేః ॥ ౨౨ ॥

యేష్యద్విగర్భవివరేషు కదాపి నైవ
దృష్టా ఖనిః కనకరూపమహాధనానామ్ ।
తేష్యేవ తాః ఖలు నిరీక్ష్య బభూవ నృణా
మాశ్చర్యమభ్యధిక్రముద్రితరాజభాగాః ॥

భూమావనుప్తమపి ధాన్యముదావిరాసీత్
సూర్యాతపం ప్రతినిరోద్ధమభూత్పయోదః ।
ఉప్తం చ తావదభవత్ ఫలపాకశాలి
యావద్గృహీతుమలసాః కృషికా బభూవుః ॥ ౨౪ ॥

దేశోఽఖిలః కనకరత్నవిరాజిభూషా
సన్దోహవద్భిరనిశోత్సవమజ్జలాత్కైః ।
నారీగణైర్నరగణైః శుశుభే విశేషాత్
స్వర్గో యథా ససుఖపీతసుధైః సురౌధైః ॥ ౨౫ ॥

రాజా స్వయం దశరథః సుఖసమ్పదాఢ్యో
రామో నిదేశమనుతిష్ఠతి తస్య నిత్యమ్ ।
కార్యం చ సర్వమనుతిష్ఠతి లక్ష్మణాది
భ్రాతృత్రయం కిమపరం సుఖమీదృగస్తి ॥ ౨౬ ॥

లోకత్రయీ దశరథస్య పరాం సమృద్ధి
ముద్వీక్ష్య పుత్రధనదారవిశేషజుష్టామ్ ।
ప్రత్యేకమాత్మసదనేషు సమోదమూచే
శ్రీరామచన్ద్రగుణగానవిశేషహృష్టా ॥ ౨౭ ॥

లోకా ఊచుః ।
జానీథ తద్దశరథస్య నృపేశ్వరస్య
పూర్వప్రభూతమతులం సుకృతం విశిష్టమ్ ।
యద్దేవదానవరణే విషమే సురాణాం
సాహాయ్యమాచరితమస్య భుజద్వయేన ॥ ౨౮ ॥

కే కే న నిర్భయపదం సమవాప్య దేవా

దైత్యవ్రజం జితవతే రఘుపుజ్జవాయ ।
అస్మై న వై దశరథాయ శుభాశిషోఽదు
ర్యాసామయం సమభవద్భవికో విపాకః ॥ ౨౯ ॥

సఙ్గ్రామభూమిగత ఏష దురాసదానాం
దేవద్విషాం భుజబలేన బలం జహార ।
వన్ధిః స్వయం దివిషదాం ఖలు మోచయిత్వా
తాసాం శుభాశిషమువాహ బహుప్రకారామ్ ॥ ౩౦ ॥

ఇత్యాద్యుపప్లవగణాత్ సతతం ప్రజాః సావః
సంరక్షణం స్వయమసౌ నృపతిశ్చకార ।
ఏతాస్తదేనమతులాధికసత్ఫలాభి
రాశిర్భిరేధయితుముత్కలికామబిభ్రత్ ॥ ౩౧ ॥

స్వేష్యాశ్రమేషు మునయో దితిజైర్ద్విషద్భి
రుద్వేజితాస్తపసి విఘ్నహతా బభూవుః ।
తానేవ సుస్థహృదయానకరోన్నరేన్ద్రః
ప్రాయుజ్ఞతావిరతమత్ర శుభాశిషస్తే ॥ ౩౨ ॥

సాధ్యో నిజవ్రతవిరోపభయాత్ సశోకా
దైత్యేషు యౌవనధరేషు వివృద్ధిమత్సు ।
ఏతస్య విక్రమగుణైరభవన్ విశోకా
స్తా ఆశిషః సమపుషన్నిహ దుష్టజైత్రే ॥ ౩౩ ॥

యేఽన్యే తపస్విన ఉదీర్ణమునివ్రతా వై
గార్హస్థ్యధర్మనిరతా నిహితాగ్నిహోత్రాః ।
స్వాస్థ్యం చకార నృప ఏష స తేషు యోగ
క్షేమాదిసమ్భృతిభిరుద్యదుదారవృత్తః ॥ ౩౪ ॥

మర్త్యా మృగా అపి ఖగాః పశవస్తథాన్యే
దీనా గవాదయ ఉదీత భయాః పరేభ్యః ।
తేషామసౌ సువిపులాభయదానదక్షః
స్వస్వక్రియాకుశలతాకరణో నరేన్ద్రః ॥ ౩౫ ॥

తే సర్వ ఏవ నృపతేరుదయప్రకర్షం
వాఙ్మనః ఆశిషమజస్రముదీరయన్తి ।

తస్యైతదేవముదితం ఫలముద్విభాతి
 యద్రామచన్ద్రసదృశాస్తనయా జయన్తి || 3౬ ||
 రామో జగజ్జనవిలక్షణవృత్తశీల
 స్తాదృక్ చ లక్ష్మణ ఉదారగుణామ్బురాశిః ।
 అన్యో తథైవ భరతోఽపి చ శత్రుసూదః
 సర్వేఽప్యదారచరితా భరితా గుణౌఘైః || 3౭ ||
 జీవన్తు తే చిరమమీ నృపతేరుదారై
 రత్యున్నతైర్భవవిలక్షణభాగధేయైః ।
 కల్యాణకోటిసుకృతార్జనసమ్భవానాం
 సాకేతపత్తనజషాం చ నిజప్రజానామ్ || ౩౮ ||
 ఏతైః సుపుణ్య చరిత్రైస్త్రిదశాపగా చ ।
 త్రైలోక్యపావనసమృద్ధవిశిష్టశీతైః ।
 సర్వే జనాః సుకృతినః ఖలు సమ్భభూవుః
 శ్రీమన్మథేన్దుపరిదర్శనభూరిభాగ్యాః || ౩౯ ||
 శ్రీరాఘవేన్ద్రచరితామృతపూర్ణధారా
 నిత్యావగాహసువిశుద్ధమనో వపుష్కాః ।
 సాకేతవాసిన ఇమే మనుజాః స్వభాగైశ్చ
 ర్ధన్యా ఇతి త్రిభువనం పరిశోభయన్తి || ౪౦ ||
 భూమణ్డలస్య ఖలు కీర్తిరసావయోధ్యా
 యత్రాస్తి పుణ్యచరితః పురుషః పురాణః ।
 అంశైశ్చిని (తు) ర్భి రభితో భువనం సమస్త
 ముద్దీపయన్ దివసనాయకవంశదీపః || ౪౧ ||
 హంహో వయం ఖలు నిజాని నికేతనాని
 హిత్వా వసామ రఘునాథపురీముపేత్య ।
 యత్రేన్దిరాప్రతిగృహం పరిబమ్భిమీతి
 హస్తారవిన్దరుచిభిర్భువి రజ్జాయన్తి || ౪౨ ||
 కిం వర్జనీయమథ వక్త్రసహస్రకేణ
 సాకేతవాసినజనతాలికపట్ట భాగ్యమ్ ।
 త్రైలోక్యమేవ ఖలు భాగ్యసమృద్ధిమద్య

చీప్ర రామచన్ద్రజనుషా శుభసమృద్ధితేన ॥ ౪౩॥

యా శ్రీః స్వయం వసతి సుస్థిరభావమాప్తా

వైకుంఠసద్మని సమస్తగుణైరుపేతా ।

సా స్వాత్మనో దయితమేనమిహావత్తిర

విజ్ఞాయ తిష్ఠతి రఘూత్తమరాజధాన్యామ్ ॥ ౪౪॥

యేష్వాశయేషు పయసాం న కదాపి పద్మా

స్తేష్యత్ర పద్మ కులసమృద్ధభూతపూర్వా ।

ముక్తాఫలాని చ భవన్తి వృహత్తమాని

కేలిం తథా విదధతే ఖలు రాజహంసాః ॥ ౪౫॥

ఇన్ద్రాలయేఽపి న తథా సువిభాతి శోభా

న బ్రహ్మసద్మని న వా ఖలు భోగవత్కామ్ ।

సాకేతవాసజషి నీచతరేఽపి వర్జే

యాదృక్ బభూవ నరకిన్నరపిక్షణీయా ॥ ౪౬॥

ధిక్ తస్య జన్మ విధిస్సృష్టిముపేత్య యేన

స్వప్నేఽపి నైవ సమవాపితమక్షిమార్గమ్ ।

సాకేతనామనగరం సరయూతరజ్జ

సంశీలితానిలసమాగమపూతలోకమ్ ॥ ౪౭॥

సైవాదుభృతా పులినభూః సరయూతటిన్యాః

పానీయపుష్పదృఢమూలమహావనాఢ్యా ।

నో వాసవస్య నగరీ హరిచన్దనాద్యై

ర్వాఞ్చానురూపఫలితైః పరితః పరీతా ॥ ౪౮॥

కిం పారమేష్ఠ్యపదపీం సముపేత్య కార్యం

ధన్వైవ సా తృణజనిః సరయూతటాన్తే ।

యస్యాం దురాపమపి తత్సులభం శిశుత్వే

క్రీడద్రఘూత్తమకుమారపదారవిన్దమ్ ॥ ౪౯॥

ప్రాజ్యం స్వర్లోకరాజ్యం సురవరవనితా పాణిపద్మోపగూఢ

ప్రోదఞ్చచ్చామరాన్దోలనగతసురతస్వేదభేదం విహాయ ।

శ్రీమత్సాకేతపుర్యాః పరిసరసరయూసంసరత్తుజ్జవీచీ

నీచీభూతైకదూర్వాదలమహిమదశామాత్మనః కామయామః ॥ ౫౦॥

ధన్యా సా మల్లవల్లీ కిమపి దివిషదామప్యలభ్యైస్తపోభి
రూభయో భాగ్యైరయోధ్యాపురగతసరయూసైకతాన్తే ప్రరూఢా ।
యస్యాః పుష్పావలీభిర్విరచితమతులం మణ్డనం మైథిలీస్వై
రజ్జైర్నిత్యం విభర్తి ప్రియతమనయనానన్దసన్దోహదాత్రి ॥ ౫౧॥

ధన్యాస్తే రాజహంసాః సువిశదసరయూతోయసంసారశీలాః
యేషాం లోలాశ్చితాని స్వయమనుకురుతే మైథిలేన్ద్రస్య పుత్రీ ।
యే వాస్యాః పాదపద్మాభరణమణిగణక్వాణమాకర్ణ్య తుష్టా
స్తాదృక్పిక్షావశేన స్వయమపి దధతే మజ్జులాలాపలీలామ్ ॥ ౫౨॥

ధన్యాస్తేఽపి మయూరాః సురుచిరసరయూకూలకుజ్జో వసన్తో
సీలాం ప్రావృడ్వనాలీమపి నిజమనసా సన్త్యనాదృత్య తుష్టాః ।
యేషాం చక్షుః ప్రమోదం విరచయతి సదా కోఽపి రామాభిధానః
పీయూషామ్బోద ఉచ్చైర్జనకనృపసుతావిద్యుదాలిగ్గితాఙ్గః ॥ ౫౩॥

ధన్యాస్తే చఞ్చరీకా వికసితసరయూకూలకుజ్జుద్రుమాణాం
యేషాం చిత్తస్య నాభూత్ సురతరుకుసుమామోద ఆనన్దహేతుః ।
క్రీడార్థం సగ్గతాభ్యాం ప్రతిసమయసుఖం మైథిలీరాఘవాభ్యాం
యేషాం పూణాని నిత్యం నిజతనువిలసత్సైరభైః సమ్భృతాని ॥ ౫౪॥

ఇతి శ్రియం వర్ణయతామయోధ్యాపుర్యాస్తదావాసిజనైకలభ్యామ్ ।
మనాంసి తేషాం ముముహుః సమన్తాల్లోకత్రయస్థానజషాం జనానామ్ ॥ ౫౫॥

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుశుణ్డసంవాదే పూర్వఖణ్డే షడ్గుణోపాఖ్యానే
శ్రీవ్యాఖ్యానం నామ పంచనవతితమోఽధ్యాయః ॥ ౯౫॥

జ్ఞానవ్యాఖ్యానమ్

బ్రహ్మోవాచ ।

ఆఖ్యాతా రామచన్ద్రస్య కీర్తిర్వేదోపవర్ణితా ।
అథ జ్ఞానం ప్రవక్ష్యామి సాక్షాద్బ్రహ్మానిదర్శనమ్ ॥ ౧॥

అతాకికానుభావేన జ్ఞాత్వా పరమపూరుషమ్ ।
రామచన్ద్రం మునిగణాః ఉపజగ్ముః ససమ్భ్రమమ్ ॥ ౨॥

రాజ్యసంహాసనాసీనే నృపాణాం మహతాం గురౌ ।
దేవే దశరథే సర్వే మునయః సముపాయయుః ॥ ౩॥

కశ్యపోఽత్రిర్వశిష్టశ్చ పులస్త్యః పులహః క్రతుః ।
 అజిగ్రా భృగురోజస్వీ దుర్వాసా గర్గ ఏవ చ ॥ ౪॥
 కౌణ్ఠిన్యశ్చ్యవనో యోగీ విశ్వామిత్రోఽథ దేవలః ।
 శాఖ్యాయనస్తథా శణ్ణో లిఖితః కణ్వ ఏవ చ ॥ ౫॥
 అగస్త్యశ్చాసితో విష్ణుః శర్కరాక్షో దృఢవ్రతః ।
 వామదేవః శుకః శాన్తః సుతీక్ష్ణశ్చ పరాశరః ॥ ౬॥
 విదో వతోన్ జామదగ్న్యో జమదగ్నిస్తపోనిధిః ।
 సుకలశ్చ భరద్వాజో ముద్గలో ధౌమ్య ఏవ చ ॥ ౭॥
 సువర్చాః సౌవిదః పైలః శాతనిః శాకటాయనః ।
 సజ్కరాక్షః శమీకశ్చ ఋష్యశ్శ్లో మహామునిః ॥ ౮॥
 కణాదః కపిలో వ్యాసో గౌతమశ్చ పతన్జాలిః ।
 జైమినిః పిప్పలాదశ్చ శాణ్డిలో మునిపుంగవః ॥ ౯॥
 వరతన్దుర్వరేణ్యశ్చ నారదాద్యాః సురర్షయః ।
 బ్రహ్మర్షయస్తథా సర్వే దివ్యజ్ఞానవిలోచనాః ॥ ౧౦॥
 వశిష్ఠమగ్రతః కృత్వా సర్వ ఏవ సమాయయః ।
 తేషామాసనపాద్యాదివిధిభిర్నతకన్ధరః ॥ ౧౧॥
 సపర్యా మహతీం చక్రే రాఘవో ధర్మవిత్తమః ।
 పూర్వం దశరథం సర్వే ఉపసన్నా మునీశ్వరాః ॥ ౧౨॥
 తతః కౌతూహలాక్రాంతా రామం దదృశురదుభృతమ్ ।
 తే రామేణాద్భుతాం పూజాం కృత్వా సమభివాదితాః ॥ ౧౩॥
 సహర్షం చ తతః పృష్టాః శుద్ధాంతం నృపతౌ గతే ।
 మహతా సమ్భ్రమేణైవ జాతహర్షాః పురావిదః ॥ ౧౪॥
 శ్రీరామ ఉవాచ ।
 ఉన్నతం నః పితౄర్భాగ్యం రఘువంశస్య సర్వశః ।
 ఆతిథ్యం యస్య గృహ్లాన్తి జ్ఞాననేత్రా భవాదృశాః ॥ ౧౫॥
 యోగినో వేదవేదాన్తవిదో నిర్ధూతకల్మషాః ।
 విశ్వస్య గురవః సాక్షాన్మౌనవ్రతపరాయణాః ॥ ౧౬॥
 పురావిదో విధిజ్ఞాశ్చ జ్ఞానవిజ్ఞానదృష్టయః ।

బ్రహ్మాదీనాం దివిషదాం పూజనీయాః సమస్తతః ॥ ౧౭॥

యూయం వేదవిదః సర్వే స్మృతిభిర్ధర్మవర్తకాః ।

సంజాతా యస్య సదనం స ధన్యో గృహవాన్ నరః ॥ ౧౮॥

జగతః కుశలాద్ధాయ తీర్థానాం కరణాయ చ ।

పరిభ్రమథ మేదన్యాం పూజ్యో దేశః స సర్వదా ॥ ౧౯॥

యత్ర తిష్ఠన్తి కార్యేణ ముహూర్తమపి యోగినః ।

పరావరవిదః సాక్షాద్యోగినో బ్రహ్మాదర్శినః ॥ ౨౦॥

కచ్చిద్ వః కుశలం దివ్యేష్వాశ్రమేషు తపస్వినః ।

ధర్మకర్తైకహేతునాం జలాదీనాం సుపుష్కలమ్ ॥ ౨౧॥

కచ్చిద్ వః ప్రాకృతైర్లోకైః కామతోభేన సజ్జతైః ।

ఏకాన్తికాసనసదాం నోపప్లావిత ఆశ్రమః ॥ ౨౨॥

కచ్చిద్ వస్తపసామౌగ్ర్యం ప్రవితోక్యాసహిష్టునా ।

ఇన్ద్రేణ నేర్యేతే విఘ్నా రమ్భాదీనాం ప్రదర్శనైః ॥ ౨౩॥

కచ్చిద్ వో యజనాద్యాసు క్రియాసు బహులాసు చ ।

అశాన్తేన సమీరేణ వనే నోద్విజ్యతే మనః ॥ ౨౪॥

కచ్చిద్ వః స్వాశ్రమవరేష్వారణ్యైర్వారణాదిభిః ।

న భిజ్యన్తే న పీడ్యన్తే తరవో ధర్మసిక్తకాః ॥ ౨౫॥

కచ్చిద్ వః స్వాశ్రమవరేష్వవిప్రస్తపసో బలాత్ ।

సాధర్మ్య సముపాశ్రిత్య విషాదాది కరోతి న ॥ ౨౬॥

కచ్చిద్ వః కుశలిన్యస్తాః కామధేనుసమత్విషః ।

అగ్నిహోత్రాదిసౌకర్యసాధికాః కిల ధేనవః ॥ ౨౭॥

కచ్చిత్తాసామపత్యేషాపద్రుతేష్యతరైర్మృగైః ।

తపస్తేజఃస్వభావేన యుష్మాకం నాభవద్రుషా ॥ ౨౮॥

జనానాం కుశలం యేభ్యః శాన్తిశ్చ క్రూరచేతసామ్ ।

తేషాం వః కృతినామేతదప్యభ్యమపి పృచ్ఛ్యతే ॥ ౨౯॥

యతోఽహమాదేశకరో యుష్మాకం బ్రహ్మాదర్శినామ్ ।

వాఙ్మూఢ్యనుగ్రహం శశ్వత్ కింఞ్చిదాజ్ఞావిశేషతః ॥ ౩౦॥

యదాజ్ఞాపయథ ప్రేష్యం శశ్వదాజ్ఞాకరం చ మామ్ ।
 తత్కరోమి మునీశానాః సకృద్వచనమాత్రతః ॥ ౩౧॥
 భవతాం హి తపోవిఘ్నా విఘ్నా భువనసమ్పదామ్ ।
 అతస్త్రిష్టథ సౌఖ్యేన ఆశ్రమేషు మునీశ్వరాః ॥ ౩౨॥
 ఏషోఽస్మాకం పితా దేవో భవతామేవ సిద్ధిజామ్ ।
 రాజ్యశ్రియముపాశ్రిత్య శక్తో భువనరక్షణే ॥ ౩౩॥
 ఇతి శ్రీరామచన్ద్రస్య నిశమ్యాభ్యుదితం వచః ।
 వక్తుం సర్వే మునోశానా వశిష్ఠం సమచోదయన్ ॥ ౩౪॥
 తేషామిగ్గతమాజ్ఞాయ వశిష్ఠో జ్ఞానలోచనః ।
 ఉవాచ వచసా రామం తోషయన్ విదుషాంవరః ॥ ౩౫॥
 శ్రీవశిష్ఠ ఉవాచ ।
 వర్షర్షి సర్వతో వార్తం త్రైలోక్యస్యైవ సువ్రత ।
 విశేషతస్తాపసానామస్మాకం త్వయి రాజతి ॥ ౩౬॥
 పితా తవ జగద్రక్షాదక్షిణో ధర్మవిత్తమః ।
 ఉన్మార్గగామినాం నృణాం నిత్యం దణ్డయితా బలాత్ ॥ ౩౭॥
 యూయం హి రాఘవాః సాక్షాద్ధర్మరక్షావిచక్షణాః ।
 మాన్ధాతృసగరాదీనాం లోకే ప్రోద్ధీప్యతే యశః ॥ ౩౮॥
 తేషాం వంశే భవాన్ జాతో రఘువంశైకభూషణః ।
 జగతాం తనుషే తోషం మునీనాం నో విశేషతః ॥ ౩౯॥
 అప్యేకః సమృద్ధిమో హ్యేషాం యోగినాం జ్ఞానచక్షుషామ్ ।
 భవన్తమిహ విజ్ఞాయ హ్యవతీర్ణ పరాత్పరమ్ ॥ ౪౦॥
 కేనచిత్ కాలకల్పేన పౌలస్త్యేన మహాజనా ।
 రక్షాంసి సుసమృద్ధత్వం ప్రాపితాని విశేషతః ॥ ౪౧॥
 అతస్మైషాం వినాశాయ కాలరూపీ దురాసదః ।
 అవతీర్ణోఽన్యమేయాత్మాన్ సాక్షాద్రామేతి యో భవాన్ ॥ ౪౨॥
 ఇతివిజ్ఞాయ మునయః సర్వే త్వాం సముపాగతాః ।
 అవాప్తుమతులం జ్ఞానం కర్మోపాస్తిఫలాత్మకమ్ ॥ ౪౩॥

అనేకైరదుభైర్నిజైర్భవాన్ బ్రహ్మైవ కేవలమ్ ।
 తత్పదం పరమం సూక్ష్మమవ్యక్తై పరతః స్థితమ్ ॥ ౪౪॥
 ఇతి సామాన్యతో జ్ఞాత్వా మునయస్తాముపాగతాః ।
 సర్వోపనిషదాం గుహ్యం సారమర్థం వివేచితుమ్ ॥ ౪౫॥
 యథాధికారం సకలైర్భవానాశ్రియసే ప్రభో ।
 ధర్మార్థినస్తాం ధర్మార్థం సంతతం పర్యుపాసతే ॥ ౪౬॥
 అర్థార్థినస్తథార్థాయ కామాయ చ తదర్థినః ।
 ముక్త్యర్థినో జనాః శశ్వన్నుక్త్యై తావమేవ సంశ్రితాః ॥ ౪౭॥
 తేషాం వయం రామచన్ద్ర భవబన్ధవిముక్తయే ।
 ఆపన్నాః శరణం శశ్వదితిప్రాప్తాః స్మ యోగినః ॥ ౪౮॥
 జ్ఞానినాం యల్లయస్థానం సంతతం బ్రహ్మదర్శనమ్ ।
 తద్భవాన్ విదితో రామ కిముపేక్ష్యేఽన్యతః పరమ్ ॥ ౪౯॥
 స్వాత్మమాయాముపాశ్రిత్య మోహయన్ జగతో దృశమ్ ।
 పరం బ్రహ్మ సుఖాకారం సుఖాకారేణ రాజసే ॥ ౫౦॥
 ఇతి విజ్ఞాయ మునయస్తాం లిజ్జైరేవ తాదృశైః ।
 భవన్తం శరణం ప్రాప్తా యథేచ్ఛసి తథా కురు ॥ ౫౧॥
 శ్రీరామ ఉవాచ ।
 కిమేష వ్యవసాయో వః సమభూన్నునిపుజ్జవాః ।
 యదేతాదృశ్యభూద్ బుద్ధిః క్వాపి వైతాదృశీ భవేత్ ॥ ౫౨॥
 ప్రజన్తి యత్కర్మభిరాప్తకామా
 స్తథా పరోపాసనయా చ యత్తత్ ।
 జ్ఞానేన సాక్షాత్క్రియతే భవాదృశై
 రాత్మస్థితం జ్యోతిరనన్తబోధ్యమ్ ॥ ౫౩॥
 స్వానన్దసమృత్సముపైతి యస్మిన్
 విశ్వం సమన్తం వినిమీలయన్తీ ।
 యోగేన తద్వో హృదయే ప్రకాశం
 బ్రహ్మభిధం జ్యోతిరనన్తమేకమ్ ॥ ౫౪॥
 అజస్రముస్మీలితయోగదృష్టి

ప్రవ్యక్తమవ్యక్తపరం మహస్తత్ ।
ఉపాస్యతే విశ్వగురోర్విశేషాద
జనమేవ ప్రయతైరమీభిః ॥ ౫౫॥

అతః పరం కిం ను పరం ప్రమృగ్యతే
తత్త్వమ్మదౌత్కణ్ఠయధీయోఽత్ర సజ్గతాః ।
న జ్ఞానతోఽన్యత్కిమపీహ సాధనం
తద్వో లభన్తే దృశిమాత్రతో జనాః ॥ ౫౬॥

న యోగతోఽన్యః ఖలు కోఽపి యత్నః
స చాస్తి వః శిష్యసుశిష్యశిష్యగః ।
కిమన్యదాదాతుముపాగతా వై
మదీయమాగారముదారవృత్తాః ॥ ౫౭॥

బ్రహ్మోవాచ ।
సర్వేషాం మునిముఖ్యానాం మతమాదాయ తత్క్షణే ।
జిజ్ఞాసామనునిర్ణీయ వశిష్ఠః ప్రత్యువాచ తమ్ ॥ ౫౮॥

వశిష్ఠ ఉవాచ ।
సత్యమాత్ర ప్రభో రామ నూనం తాదృశమేవ తత్ ।
బ్రహ్మణో దర్శనం నామ యోగాదిభిరవాప్యతే ॥ ౫౯॥

తతశ్చాపి పరం తత్త్వం వయం వివిదిషామహే ।
ప్రాహ విశ్లేషవేలాయాం వ్రజదేవీషు యద్భవాన్ ॥ ౬౦॥

దేవ్యో హి తా వ్రజభువస్తవ రూపరాశేః
సౌందర్యసారమకరన్దభరప్రమత్తాః ।
ఈషద్వియోగమపి సోఘమశక్నువన్త్య
స్తత్త్వం తదేవ పరిచీయ చిరేణ తస్థుః ॥ ౬౧॥

శయ్యాసనాదిషు కదాపి నిమేషమాత్ర
మన్తర్ధిమేత్య హృది కల్పనమం విజిజ్ఞాః ।
తా ఏవ గోపసుదృశః కథమన్యథా త్వాం
పారేపరార్ధగుణరాశిమృతేఽధితస్థుః ॥ ౬౨॥

ఏతద్ధి తత్త్వదుపదిష్టసుసూక్ష్మతత్త్వ
జ్ఞానప్రభావజనితామలభావభాజామ్ ।

తాసాం మనస్త్యనుమిమీమహి సర్వకామ
స్వానన్దసమృదమృతం పరిపోయమానమ్ || ౬౩||

మన్యామహే రఘుకిశోర తదేవ తత్త్వం
యద్విప్రయోగశమనం వ్రజసున్దరీణామ్ ।
తన్నః ప్రవక్తుముచితోఽసి దయావిశేషా
దేకం తతం యదఖిలాత్మతయాగమేషు || ౬౪||

ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్య ముసీనామూర్ధరేతసామ్ ।
జిజ్ఞాసావేదినో వాక్యం వశిష్ఠస్య మహామతేః || ౬౫||
ఉవాచ ప్రహసన్ రామో వీక్ష్య తాన్ మునిసత్తమాన్ ।
సస్తతం స్పృహయాలూన్ వై కర్మజ్ఞానాతిగాం దశామ్ || ౬౬||

శ్రీరామ ఉవాచ ।
ప్రమోదవననారీణాముపదిష్ఠం మయా తు కిమ్ ।
సహజప్రేమభావేన వశీచక్రరిమా హి మామ్ || ౬౭||

ఉపదేష్టవ్యమేతాసు కిచ్చిన్నైవోపపద్యతే ।
ఏతా హి ఫలసీమానం భజన్తే దశయా స్వయా || ౬౮||

పుష్టః ప్రేమా జయతి సుదృశాం శ్రీప్రమోదాటవీషు
స్వానన్దాభేరుదితమమృతం యద్ధి సంస్వాద్యమానమ్ ।
తద్వశ్యోఽహం క్వచిదపి న తా మజ్ఞు విస్మర్తుమీహే
ప్రాణాన్ యద్వత్సతముదితశ్చేతసా ధారయామి || ౬౯||

విరహం వోఢుమేతాసాం నైవ శక్తిః కదాచన ।
ఇత్యహం నిత్యలీలాస్థో రమామి స్వజనైః సహ || ౭౦||

అయం హి దుర్లభో భావో యత్ప్రేమా మత్స్వరూపగః ।
జ్ఞానస్య చ పరాకాష్ఠా బ్రహ్మతత్త్వావబోధనమ్ || ౭౧||

బ్రహ్మతత్త్వస్య సా సీమా యత్తదానన్దనిర్భరః ।
ఆనన్దనిర్భరాస్యైషా సీమా యత్ప్రేమ తాదృశమ్ || ౭౨||

ప్రాచీనా మునయోఽనేకే బ్రహ్మతత్త్వం పరం యయుః ।
ఏకే తేషాం దధుః ప్రేమ మత్కృపాదృష్టివీక్షితాః || ౭౩||

సుదుర్లభతమో యస్మాత్తాదృశో భావ ఆన్తరః ।

తస్మాదేవైష విరతో మదిచ్ఛామనురుద్ధ్య హి ॥ ౭౪ ॥

మధోచరశ్రవణకీర్తనసేవనాదౌ

యావన్న జాయత ఇహాస్య మనః ప్రవృత్తిః ।

ప్రేమః ఫలా న ఖలు తావదుదేతి సాధ్యే

ఏకైవ సర్వవిషయేషు విరక్తిహేతుః ॥ ౭౫ ॥

కోఽప్యేష రక్తిమగుణః సముదేత్య పూర్వ

చిద్వ్యోమ యత్సమనురజ్ఞాతమచ్ఛమేవ ।

ప్రేమాభిధః స మమ పూర్ణకృపానులభ్య

స్తం బ్రహ్మతత్త్వమనుగచ్ఛతి నాంశతోఽపి ॥ ౭౬ ॥

ఇతివస్తత్త్వముదితం జ్ఞానసారం పరామృతమ్ ।

ఉపదేశమృతే లభ్యం నిజాశక్యైకమాత్రతః ॥ ౭౭ ॥

బ్రహ్మోవాచ ।

ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ రామో ముసీనామనుకమ్పయా ।

ప్రకాశయామాస రూపం ప్రమోదవనకుజ్జగమ్ ॥ ౭౮ ॥

శుద్ధశ్యామావదాతం వపుషి పరిసత్కంజ్ఞాకీంజ్ఞాల్కవస్త్రం

శ్రీమత్పద్మారుణాక్షం సువిలులదలకశ్రీవిరాజత్కపోలమ్ ।

త్రైశోరభ్రాజవేషం మధురిమజలధిప్రేమపీయూషవర్షై

ర్దిక్పాన్తశ్రీలసైరైదనవిటపినం స్త్రీషు సింహస్తమన్తః ॥ ౭౯ ॥

దోర్భాగ్యం వంశీం వహన్తం వదనసరసిజా మోదిసీం రాజహంసీం

బిమోహస్థస్నిగ్ధకాన్త్యా ప్రముదవనవధూమానసం రజ్జాయన్తం

సమ్మృష్టన్తం త్రిభజ్జీలలితసువపుషా లోచనాని ప్రియాణామ్ ।

రామం ప్రేమాభిరామం దదృశురనవధి శ్రీమదానన్దమూర్తిమ్ ॥ ౮౦ ॥

కేచిద్దదృశురేవైనం బాలవేషేణ భూషితమ్ ।

నవనీతకరం రామం మాంజుల్యావిరాజితమ్ ॥ ౮౧ ॥

లమ్బమానాలకభ్రాజదాననామ్బుజసున్దరమ్ ।

మజ్జోరచరణామ్భోజం బిభ్రతం కటిమేఖలామ్ ॥ ౮౨ ॥

స్వర్ణప్రత్యుప్తశార్దూలనఖరాజితవక్షసమ్ ।

అవ్యక్తకలయా వాణ్యా మోదయన్తం స్వమాతరమ్ ॥ ౮౩ ॥

కేచిద్ దదృశురానన్దరూపిణం రామమద్భుతమ్ ।

కైశోరవేషమధురప్రసన్నముఖమజ్జులమ్ || ౮౪ ||

ప్రమోదవనకుజ్ఞాన్తర్నివిష్టం ప్రియయా సహ |
సర్వసౌందర్యసదనం రక్షయన్తం స్వకాశ్చ గాః || ౮౫ ||

శ్రీరాజవేశముదితం మోదయన్తం వధూజనాన్ |
కదమ్బకుసుమైర్యుక్తాం వనమాలాం సువిభ్రతమ్ || ౮౬ ||

అజ్ఞులీయమణిద్యోతచ్ఛురితాధరవంశికమ్ |
నానాకేలిపరీహస్తైర్గోపైర్మణ్డితపార్శ్వకమ్ || ౮౭ ||

కేచిద్ దదృశురుదూభతరాజసమృత్తిభూషితమ్ |
సింహాసనసమాసీనం సాకేతపురమధ్యగమ్ || ౮౮ ||

కౌస్తుభోద్భాసితగ్రీవం మూర్తిమద్భిర్మహాయుధైః |
ఉపాసితం మహాకీర్తి యోగముద్రాధరం విభుమ్ || ౮౯ ||

ఉదారగుణపాథోధిం షడైశ్వర్యవిభూషితమ్ |
ఉన్నసం కమ్బుకణ్ఠాథ్యం మహాముకుటమణ్డితమ్ || ౯౦ ||

నృత్యద్విద్యాధరీవృన్దసభామణ్డపమధ్యగమ్ |
ప్రణతానేకభూపాలం ప్రసాదసుముఖం ప్రభుమ్ || ౯౧ ||

దాసీకృతద్విషదస్పృన్ద సీరాజితపదద్వయమ్ |
శిరోముకుటరత్నాంశుమజ్జురీభిః సమన్తతః || ౯౨ ||

కింజుర్వాజైరనేకాబ్ధిద్విపదేత్యైర్నరాధిపైః |
కృతదాస్యరసావాసం కరుణాదృష్టివర్షిణమ్ || ౯౩ ||

కేచిదాత్మతయా రామం దదృశుర్యోగభావితమ్ |
కేచిద్ దదృశురైశ్వర్యాత్ సాకేతాధిపతిం ప్రభుమ్ || ౯౪ ||

కేచిద్ దదృశురౌత్కృత్ సర్వేషాం బన్ధవత్థితమ్ |
జ్ఞానముద్రాధరం ధీరం యోగినాం హృదయజ్గమమ్ || ౯౫ ||

యో యథాభావసమృన్నస్తద్వత్తేన నిరీక్షితః |
అదైనం తుష్టవుః సర్వే యోగినః శుద్ధబుద్ధయః || ౯౬ ||

పులకాశ్చేతవర్షాణః సర్వ ఏవ ముదాన్వితాః |
బద్ధాజ్ఞులిపుటాః స్థితాస్వ సర్వేఽదుభతరసాకులాః || ౯౭ ||

మునయః ఊచుః ।

నమస్తే బ్రహ్మరూపాయ పూర్ణాయ చ మహాత్మనే ।

సచ్చిదానందరూపాయ నిజలావణ్యభాస్వతే ॥ ౯౮॥

అశేషగుణసంహృతాభూషితాయ కృపాలవే ।

నానావిధలసల్లీలారసరజ్జాతవర్షతే ॥ ౯౯॥

హేమసింహాసనస్థాయ త్రైలోక్యమపి శాసతే ।

స్వశక్తిభిః సమేతాయ పురుషాయ మహాత్మనే ॥ ౧౦౦॥

విశ్వసర్గాదికేలీభిర్బ్రహ్మాదీనాం నియోగినే ।

ధౌరేయాయ శ్రితాశేషధర్మపాలనశక్తయే ॥ ౧౦౧॥

పరే ఊచుః ।

నమో రసికవర్యాయ కుజ్జాభూమిసుకేలయే ।

ముక్తాహారపరీతాయ పరిపూర్ణరసాత్మనే ॥ ౧౦౨॥

సర్వోద్ధారప్రయత్నాయ నిజలీలారసాత్మనే ।

సర్వవిశ్రాంతిరూపాయ శ్రీమద్రామాయ తే నమః ॥ ౧౦౩॥

అపరే ఊచుః ।

ఆవిర్భావ్యాఖిలాన్ జీవాన్ కృత్వా చ వివిధాః స్థితిః ।

కుర్వతే వివిధాః కేలీః పురుషాగ్రాయ తే నమః ॥ ౧౦౪॥

అనవద్యాఖిలానందకల్యాణగుణమూర్తయే ।

ప్రపన్నకల్పవృక్షాయ నమస్తే రాఘవేంద్రవే ॥ ౧౦౫॥

అన్యే ఊచుః ।

అనాద్యనందరూపాయ నిర్గుణాయ స్వరూపతః ।

సచ్చిదానందరూపాయ నమః కైవల్యమూర్తయే ॥ ౧౦౬॥

వర్జితాశేషరూపాయ కల్పనారహితాయ చ ।

విశ్వారామాయ రామాయ స్వాత్మనే బ్రహ్మణే నమః ॥ ౧౦౭॥

ఇతరే ఊచుః ।

విశ్వతః పాణిపాదాయ విశ్వతోఽక్షిముఖాత్మనే ।

విశ్వరూపస్వరూపాయ పరస్మై తే నమో నమః ॥ ౧౦౮॥

అథాపి మమతావర్తమగ్నోద్ధారచికిర్షయా ।

అజీకృతావతారాయ తారకబ్రహ్మణే నమః ॥ ౧౦౮ ॥

బ్రహ్మోవాచ ।

ఇత్యేవమేష నిభృతం మునిభిః సమస్తైః

రభ్యర్చితః ప్రణతపాలనపాదపద్మః ।

సద్యః ప్రసాదసుముఖో భగవానశేషాన్

యోగీశ్వరాన్ సమభిపూజ్య శనైరువాచ ॥ ౧౦౯ ॥

శ్రీరామ ఉవాచ ।

యద్వస్తపః పరిణతం సుచిరేణ ధీరా

స్తేనేదృశీ సమభవన్మతిరాత్మసీనా ।

జ్ఞాతో యయా ఖలు భవద్భిరహం విశేషాన్

మాయాం వితత్య చ నిజావరికాం స్థితోఽపి ॥ ౧౧౦ ॥

జాతోఽధునా సుచిరచీర్ణతపోవిపాకో

యుష్మాకముత్తమదృశాం మమ భావభాజామ్ ।

మన్నిత్యకేలివిషయాం సమవాప్య దృష్టిం

యూయం రమధ్వమతులప్రముదాభ్యుపేతాః ॥ ౧౧౧ ॥

యేషాం సర్వతపః సిద్ధిప్రత్యూహహరణక్షమః ।

అహం స్థితతమశ్చిత్తే తేషాం చింతా న కాపి హి ॥ ౧౧౨ ॥

ధన్యాఃస్థ యూయం సమభావమేన

మవాప్య నిత్యం తపసి ప్రతిష్ఠాః ।

పూర్ణ ఫలం వః సమజాయతోచ్చైః

రతః పరం తిష్ఠత మత్స్వరూపే ॥ ౧౧౩ ॥

జ్ఞానం పరం బ్రహ్మనిదర్శనం య

త్ప్రపజ్ఞునిష్ఠామతివర్తమానమ్ ।

తస్యాపి పూర్ణ ఫలమేతదేవ

మపిస్థితిర్యదభివతాం ప్రయాతా ॥ ౧౧౪ ॥

బ్రహ్మభావమతిక్రమ్య మద్భావం సముపాశ్రితాః ।

విచరన్తు భవంతో వై పరానన్దపదం గతాః ॥ ౧౧౫ ॥

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుశుణ్డసంవాదే పూర్వఖణ్డే షడ్గుణోపాఖ్యానే

జ్ఞానవ్యాఖ్యానం నామ షణ్ణవతితమోఽధ్యాయః ॥ ౯౬ ॥

వైరాగ్యవ్యాఖ్యానమ్

బ్రహ్మోవాచ ।

ఏష జ్ఞానగుణః ప్రోక్తో భగం యత్పరమాత్మనః ।

అథ వక్ష్యామి వైరాగ్యం శృణుష్వావహితో ద్విజ ॥ ౧॥

ఏకమేవ హి వైరాగ్యం శ్రీరామస్య గుణాత్మకమ్ ।

జ్ఞానినాం యోగినాం చైవ వృత్తిభిర్బహుధా తతమ్ ॥ ౨॥

ఆత్మారామస్య రామస్య స్వానందైకకలాజషః ।

బ్రహ్మనన్దావధిః సర్వోఽప్యానందో నోపరోధకః ॥ ౩॥

భుజ్జన్తే యోగినః సర్వే రామానన్దమనేకధా ।

రామస్వాత్మానన్దభోగేఽప్యదాసీనవదాస్థితః ॥ ౪॥

ఆబ్రహ్మభువనాద్యావాన్ భోగ ఆనన్దగోచరః ।

సోఽస్య తుచ్ఛవదాభాతి పూర్ణస్వానన్దరూపిణః ॥ ౫॥

ఏతావద్యోగినోఽప్యస్తి జ్ఞానినశ్చ విరక్తతా ।

శ్రీరామే తు విశేషో యత్ స్వానందేఽపివిరక్తిమాన్ ॥ ౬॥

యథావహ్నార్న సంతాపః సంతాపైకస్వభావినః ।

జలస్య న యథా తైత్వం తైత్వమాత్రస్వభావినః ॥ ౭॥

తథానన్దస్వరూపస్య రామస్య పరమాత్మనః ।

నానందో యేన రక్తిః స్యాత్ క్వాప్యస్య పరమేశితః ॥ ౮॥

ఈశితవ్యైర్యథా జీవై రమతే రామచన్ద్రమాః ।

తథా న తేషు సంరక్తి రాస్తకామస్య దృశ్యతే ॥ ౯॥

పరబ్రహ్మస్వరూపస్య పూర్ణానన్దపయోనిధేః ।

ఇయమేవాస్య సతతం హ్యస్తకామస్య కామనా ॥ ౧౦॥

అధాస్య బహుధా వక్ష్యే వైరాగ్యం నామ సద్గుణమ్ ।

యచ్ఛుత్వా యోగినోఽప్యాశు విరక్తం జాయతే మనః ॥ ౧౧॥

ఋషిభిర్బహుధాప్రోక్తం వాల్మీకిప్రముఖైశ్చ యత్ ।

వైరాగ్యం రామచన్ద్రస్య తత్ తే వక్ష్యామి భూరిశః ॥ ౧౨॥

బ్రహ్మనన్దమతిక్రమ్య ప్రేమానన్దవతీ ప్రియా ।

సా ప్రియా కౌశికీ నిత్యం తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౧౩॥

సుధాసుమధురైర్నిత్యం మనఃసంతాపహారిభిః ।

ఆలాపైర్యా వశీచక్రే తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౧౪॥

ఖఙ్జరీటకురఙ్గాలవకోరమదహారిభిః ।

వశ్యకృద్రక్తరక్తైర్యా తామ్ముఞ్చన్నైవ బాధితః ॥ ౧౫॥

రాకానిశాకరోద్యోతపరాభవసమూర్జితైః ।

రాజితైర్మన్దహస్నైర్యా తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౧౬॥

అలకావలినంవీతైర్మధురస్మితరాజితైః ।

ముఖవన్ద్యాంశుభిర్భాతి తాం ముఞ్చన్నైవ బాధితః ॥ ౧౭॥

భృకుటీకుటిలోభిశ్చఞ్చలాపాఙ్గవిక్షితైః ।

అసన్యప్రేమపాత్రం యా తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౧౮॥

విమ్బిఫలారుణద్యోతైర్విద్రుమాభైర్మనోహరైః ।

యాధరాంశుభిరుద్భాతి తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౧౯॥

త్రైలోక్యజయినో నిత్యం పఞ్చేషోరయహేతవే ।

యస్యాః కమ్బుసమః కణ్ఠస్తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౦॥

యస్యాః సిన్ధూరపూరేణ భూషితో మౌక్తికాచితః ।

నిత్యముద్భాతి సీమన్తస్తాం ముఞ్చన్నైవ బాధితః ॥ ౨౧॥

యస్యాః సోమన్తరత్నైన నిర్జితో మఙ్గలగ్రహః ।

కరైరరుణయత్యాశాస్తాం ముఞ్చన్నైవ బాధితః ॥ ౨౨॥

పీయూషమధురామ్బోదమస్పృణః కామమోదనః ।

యస్యాః ప్రోద్భాతి ధమ్మిలస్తాం ముఞ్చన్నైవ బాధితః ॥ ౨౩॥

యస్యాః వేణీ సముద్భాతి శృంగారరసరాజవత్ ।

రక్తసూత్రేణ గ్రథితా తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౪॥

ఆదర్శ ఇవ కామస్య సముద్భాసితదీధితిః ।

ముఖవన్ద్యస్తతో యస్యాస్తాం ముఞ్చన్నైవ బాధితః ॥ ౨౫॥

యస్యాః సుధాసరోద్భూతమృణాలసదృశౌ భుజౌ ।

రాజేతే హస్తపద్మాభ్యాం తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౬॥

యస్యాః కరో పారిజాతలులత్పల్లవశోభితౌ ।
 నైవాపగచ్ఛతశ్చిత్తాత్ తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౭ ॥
 యస్యాః కనకకుమ్భాభ్యాం కుచాభ్యామురసః ప్రభా ।
 చేతోఽవసాయితం శక్తా తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౮ ॥
 యస్యాః సుసూక్ష్మముదరం రోమరాజివిరాజితమ్ ।
 సముద్భూతితరాం చిత్తే తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౯ ॥
 యస్యాః పరమగమ్భీరం పీయూషసరసోపమమ్ ।
 నాభిస్థలం సముద్భూతి తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౦ ॥
 యస్యాస్త్రవలిశోభాభిః సుధాస్త్రోతాంసి సంతతమ్ ।
 నిర్మీయంతే విచిత్రాణి తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౧ ॥
 యస్యాః కాఞ్చీసనాథాభ్యాం నితమ్బాభ్యాం సుశోభితమ్ ।
 మధ్యస్థలం సముద్భూతి తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౨ ॥
 కదలీకాణ్డసదృశే జితశుక్లాసముచ్చయే ।
 భ్రాజేతే జఘనే యస్యాస్తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౩ ॥
 తామ్బూలసమ్పుటాకారం యస్యాః జాను మనోభువః ।
 నిత్యం మాదయతే చిత్తం తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౪ ॥
 సుజాతపద్మపత్రస్థరక్తిమశ్రీహరౌ పదౌ ।
 యస్యాః నిత్యం సుశోభేతే తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౫ ॥
 యస్యా గతిః సుమధురా మరాలకులగఞ్జానీ ।
 మనో వశయితం శక్తా తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౬ ॥
 యస్యా విగ్రహాలావణ్యం రతిరమ్భాదినిర్జయి ।
 చమత్కరోతి హృదయం తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౭ ॥
 భ్రమయంతి కరే పద్మం మన్దమన్దం చ గచ్ఛతి ।
 విలాసవాటికా మధ్యే తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౮ ॥
 రక్తవస్త్రపరీధానా ప్రవాలలతికేవ యా ।
 అకాలసన్ధ్యాం కురుతే తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౩౯ ॥
 ప్రమోదవిపినే క్రీడామధ్యే కౌతుకకారిణీ ।
 అగ్రణీః సర్వయూధేషు తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౦ ॥

తడిల్లతేవ శుశుభే యువతీగణమధ్యగా ।
 యా ప్రమోదారణ్యవీధ్యాం తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౧॥
 యస్యాః కామవిలాసేన సహజానన్దినీ స్వయమ్ ।
 అమర్ష కురుతే చిత్తం తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౨॥
 కదాచిద్ యా స్వయఙ్కృత్వా మణ్డితాం స్వవపుర్లతామ్ ।
 మానం జహార కృష్ణాయాస్తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౩॥
 అహో అత్యద్భుతం యస్యాం సౌభాగ్యం సువిశేషతః ।
 స్వయం సంవర్ధితమభూత్ తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౪॥
 అశేషలలనామౌలీభూతా గుణవతీ తు యా ।
 ఆనన్దమాతనోద్ భూరి తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౫॥
 నిత్యం రాసవిలాసాదౌ విస్ఫురన్తీ సదైవ యా ।
 తతాన ముదమత్యర్థం తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౬॥
 జనకస్య గృహే యా చ సఖీనామగ్రణీః స్వయమ్ ।
 మనోగుగా శ్రీజానక్యాస్తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౭॥
 ఏకాన్తే చ సమాసాద్య ప్రియమానన్దరూపిణమ్ ।
 చకార సహజాకార్య తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౪౮॥
 జ్ఞాత్వాపి సహజా యస్యాః కౌటిల్యం దూత్యమేవచ ।
 ముఖదాక్షిణ్యసంరుద్ధా న కిఞ్చిద్ వదతి స్వయమ్ ॥ ౪౯॥
 తేనైవ రమతే సాధు ధూర్తా ప్రియమనోరమా ।
 ఏకాన్తే చ సమాసాద్య తాం ముఞ్చన్ నైవ బాధితః ॥ ౫౦॥
 భుశుణ్ణ ఉవాచ ।
 కదా ఖలు ముమోచాసౌ కౌశికీం దుస్త్యజామపి ।
 ఏతన్మమ విశేషేణ విరఞ్చే విస్తరాద్వద ॥ ౫౧॥
 శ్రీరామచన్ద్రచరితం భరితం గుణౌఘైః
 పీయూషమేవ మమ కర్ణపుటద్వయస్య ।
 త్వద్వక్త్రచన్ద్రగలితం పిబతాం సురాణాం
 నో తృప్తిరుద్భవతి తద్వద పద్మయోనే ॥ ౫౨॥

బ్రహ్మోవాచ ।

ఇదమాఖ్యానమతులం భుశుణ్ణ శ్రూయతాం త్వయా ।

రహస్యం రామచంద్రస్య దేవస్య సుమహాత్మనః ॥ ౫౩॥

యదా గర్భమభూద్దేవ్యాః సీతాయాః శ్రీశసక్తతః ।

తదాస్వయమువాచైనాం క్రీడాకారణమానుషః ॥ ౫౪॥

శ్రీరామ ఉవాచ ।

కశ్చిత్ తవాభిలాషోఽస్తి జనకేంద్రస్య నన్దిని ।

తమహం పూరయిష్యామి మయ్యాజ్ఞాపయ భామిని ॥ ౫౫॥

ఇత్యుక్తా ప్రభుణా దేవీ జానకీ చారులోచనా ।

ఉవాచ మధురం వాక్యమీషత్స్పృతమనోహరా ॥ ౫౬॥

న కిఞ్చిద్ దుర్లభం నాథ త్రైలోక్యస్థేషు వస్తుషు ।

యద్యదిచ్ఛామి మనసా తత్ సర్వం సంస్థితం పురః ॥ ౫౭॥

ఏకస్తు మేఽభిలాషోఽస్తి హృదయే బలవత్తరః ।

అరణ్యయాత్రాసమయే మిలితా యా మునిస్త్రియః ॥ ౫౮॥

ముసీనాం కన్యకాశ్చైవ తాపస్యో వనవాసినీః ।

తాసాం వస్త్రాణి భూషాశ్చ భోగాంశ్చ వివిధాన్ విభో ॥ ౫౯॥

దాతుం మయా ప్రతిజ్ఞాతాస్తాసామాశ్రమవేశ్మసు ।

మణ్డనాని విచిత్రాణి కరిష్యామితినిశ్చితమ్ ॥ ౬౦॥

తాసాం కుమారికాణాం చ కుమారాణాం చ యోగినామ్ ।

అహముద్వాహకార్యేషు సమృదం కర్తుముత్సుకా ॥ ౬౧॥

దరిద్రా వనవాసిన్యస్తాపస్యో ముక్తభోగకాః ।

తాసాం భోగం ప్రదాస్యామి భుక్తిభూషామ్బురాదిభిః ॥ ౬౨॥

ఇతిసంక్ల్రిప్తతం చిత్రే పూర్వమేవ మయా ప్రభో ।

తం పూరయాభిలాషం మేం గర్భవత్సా విశేషతః ॥ ౬౩॥

ఏవం నీత్వా కానిచిద్వాసరాణి

తాసాం రమ్యేష్వాశ్రమేషూపగత్య ।

ఆశిః పూజాం తాపసీనాం గృహీత్వా

భూయో యాస్యామిశ తే రాజధానీమ్ ॥ ౬౪॥

ఇతి శ్రుత్వా ప్రియావాక్యం రామో విరహకాతరః ।

కష్టేన తామాదిదేశ తథేతి రహసి స్థితః ॥ ౬౫॥

తతః పరేద్యుః ప్రభుణా ప్రియాయాః

కర్తుం పూర్ణం తం నియతాభిలాషమ్ ।

ఉక్తో భ్రాతా లక్ష్మణః ప్రేషణాయ

పుణ్యస్థానేషాశ్రమేషు ప్రియాయాః ॥ ౬౬॥

శ్రీరామ ఉవాచ ।

గచ్ఛ లక్ష్మణ పారే త్వం సరయావః పుణ్యవత్సు వై ।

తాపసీనామాశ్రమేషు గృహీత్వా జనకాత్మజామ్ ॥ ౬౭॥

తాపసానాం పూజనాయ గచ్ఛత్యేషా తు భామినీ ।

అస్యాః సజ్కల్పితం చిత్తే పూరణీయం విశేషతః ॥ ౬౮॥

సీయంతాం వస్త్రభూషాన్నసమ్భారాః శకటస్థితాః ।

అన్యే చ వివిధా భోగాః కర్పూరఘసృణాదయః ॥ ౬౯॥

భూరిచందనసమ్భారాః స్థాప్యంతాం శకటాదిషు ।

జనకేన్ద్రసుతా దేవీ యదాజ్ఞాయపతి స్వయమ్ ॥ ౭౦॥

తత్సర్వం భ్రియతాం భూరి తాపసీనాం సుఖావహమ్ ।

తాః సర్వాః శశ్వదామన్త్య దేవీ పూజయతు స్వయమ్ ॥ ౭౧॥

తాసామాశ్రమదేశేషు యాత్యేషా పూజనోత్సుకా ।

దప్పతీంస్తాన్ సమాపూజ్య భవత్వాప్తమనోరథా ॥ ౭౨॥

ఇత్యాజ్ఞా విద్యతే భ్రాతర్జానక్యాస్తత్రధాస్తువై ।

భవానిదం సాధయతు ప్రజావత్యా మనోరథమ్ ॥ ౭౩॥

ఏషా హి వనవాసాస్తస్తాపసీస్తపసిస్థితాః ।

తత్కన్యకాః కుమారీశ్చ నిత్యం భోగవివర్జితాన్ ॥ ౭౪॥

వీక్ష్య జాతా సకరుణా తేన సజ్కల్పితం హృది ।

ఏతాః సమ్పూజయిష్యామి ప్రాప్తరాజ్యే ప్రభావహమ్ ॥ ౭౫॥

తతస్తు త్వరితం కార్యం చింతాభిలషితం వ్రతమ్ ।

గర్భవత్యా మనః కామః పూరణీయో విశేషతః ॥ ౭౬॥

అన్యథా తు కృతే భ్రాతర్భావినీ సంతతిః స్త్రియాః ।

యావజ్జన్మాభిలాషేణ గ్రస్తా స్యాన్నాత్ర సంశయః ॥ ౭౭ ॥

తత్రైనాం ఖలు సంస్థాప్య దాసదాసీసఖీజనైః ।

తూర్ణమాగమ్యతాం భ్రాతర్మత్పార్శ్వే ప్రీతిపూర్వకమ్ ॥ ౭౮ ॥

బ్రహ్మోవాచ ।

ఇతి భ్రాతుర్నిదేశేన లక్ష్మణో విహితాజ్ఞులిః ।

మూర్ధ్నా తదాజ్ఞామాదాయ తస్థా గన్తుం తదాశ్రమాన్ ॥ ౭౯ ॥

తదైవ త్వరితం వీరో లక్ష్మణః ప్రాణవత్ప్రభోః ।

సమృద్ధ్యాఖిలసామగ్రీః శకటైర్భారవాహకైః ॥ ౮౦ ॥

అక్షయ్యపటభూషాన్ననానాభోగరసాదిభిః ।

సమృద్ధ్యై శకటాంస్తూర్ణం నానోపాయనరాశిభిః ॥ ౮౧ ॥

గృహీత్వా భ్రాతృజాయాం తాం మణికాఞ్చనమణ్డితే ।

స్థితాం మహారథే దేవీమనయత్ తాపసీగృహాన్ ॥ ౮౨ ॥

సరయ్యాః అపరే పారే ఉటజాశ్రమమణ్డలే ।

సంస్థాప్య మునిపత్నీనాం పార్శ్వే జనకనన్దినీమ్ ॥ ౮౩ ॥

ఉవాచ లక్ష్మణో భూయః సిద్ధకామాం ప్రజావతీమ్ ।

లక్ష్మణ ఉవాచ ।

అత్ర త్వం తాపసీనాం వై కురు పూజాం దినే దినే ॥ ౮౪ ॥

యయాభిలషితైరర్థైః పటభూషాసనాదిభిః ।

భోగైశ్చ వివిధై రత్నై రక్షయ్యైర్భూరిసమృద్ధైః ॥ ౮౫ ॥

తవ సక్కుల్పసిద్ధ్యర్థం ప్రభుణా ప్రతిపాదితైః ।

అలభ్యైరపి సామర్థ్యాత్ సశ్చైతైర్భూరివస్తుభిః ॥ ౮౬ ॥

అనుజ్ఞాం దేహి మే దేవి గచ్ఛామ్యార్యస్య సన్నిధౌ ।

కృతకార్యాం పునస్తావం హి నేష్యామి నగరీం ప్రతి ॥ ౮౭ ॥

బ్రహ్మోవాచ ।

తతశ్చాజ్ఞాపితో దేవ్యా జానక్యా లక్ష్మణః స్వయమ్ ।

నత్వా తస్యాః పదామ్భోజే హ్యభివాద్య మునీశ్వరాన్ ॥ ౮౮ ॥

తాపసీశ్చ ప్రణమ్యాసౌ తాభ్యో దేవీం ప్రదర్శ్య చ ।

రథేన తూర్ణవేగేన ఆజగామ పురీం ప్రతి ॥ ౮౯ ॥

సా తత్ర పుణ్యేషు తపోవనానాం రమ్యేషు చైవాశ్రమమణ్డలేషు ।
సుచ్చాయ పుణ్యద్రుమశోభితేషు కురङ్గపోతైః పరిశీలితేషు ॥ ౯౦॥

అనేకశాఖామృగసేవితేషు కూజద్విహజ్జవ్రజనాదితేషు ।
సుశీతలైః సారవతోయసజ్గాన్మన్దానిలైః సంతసేవితేషు ॥ ౯౧॥

స్వాధ్యాయముచ్ఛైః పఠతాం మునీనాం ఘోషేణ రాత్రినివమావృతేషు ।
నాదేన శశ్వచ్ఛుకసారికానాం వేదాక్షరోల్లాపవ్రతాన్వితేషు ॥ ౯౨॥

నిరస్తరం వర్తితదీర్ఘసంస్థై
రృహమఖైః సత్రగణైశ్చ ముఖ్యైః ।
సౌమ్యైస్త్రీకర్మాకులఋత్విగాది
ర్గణైః కృతః స్వస్వగతక్రియేషు ॥ ౯౩॥

సా రీ సముచ్చారితయే యజామహే (?)
శ్రౌషట్యషడ్వాషడాదిస్వరేషు ।
మహేన్ద్రమామస్త్రయతాం మునీనాం
సుబ్రహ్మణ్యం స్వరితోచ్చైః స్వరేషు ॥ ౯౪॥

స్వచ్ఛస్ఫురత్పుష్కరిణీజలాంతః
సముల్లసత్పద్మసమూహసౌరభైః ।
సుగన్ధితాశేషసరిత్తటేషు
హుతాఙ్గ్యగన్ధైశ్చ సమస్తతో వై ॥ ౯౫॥

మనోహరైః ఫలితైః పుష్పవద్భిః
సపల్లవచ్ఛాయతతైరనోకహైః ।
మునీన్ద్రకన్యాకరసిక్తబాహైః
సమస్తతో వీతపయస్తకేషు ॥ ౯౬॥

ఇతస్తతో వీక్ష్యమాణా సఖీభిః
సాకం సురుచ్ఛా పరితః పర్యటన్తీ ।
రాజేన్ద్రపుత్రీ హృదయే ప్రసన్నా
బభూవ భూయః సమవాప తుష్టిమ్ ॥ ౯౭॥

సా సజ్గతా తాపసీభిః సమన్తాత్
సమ్మానితా సంస్తుతా పూజితా చ ।

శ్రీరామపత్ని ముముదే విశేషాత్
కృతాతిథ్యా తద్దినే తాభిరేవ ॥ ౯౮॥

ఊచుత్పైనాం మునిదారాః సమన్తా
దాతిథ్యాన్వే స్వాగతాదీన్ విధాయ ।
భక్త్యా నతాం రాజరాజేన్ద్రపత్నిం
సత్కృత్య చాత్యస్తమనోజ్ఞయా గిరా ॥ ౯౯॥

మునిదారా ఊచుః ।
అహో అతీవ ధన్యాసి జనకేన్ద్రస్య నన్దిని ।
అత్యుదారచరిత్రాసి విశ్వతః పావనైర్గుణైః ॥ ౧౦౦॥

తవైవ పాత్రివ్రత్యేన సుభగాః సకలా వయమ్ ।
మణ్డితం భువనం సర్వం స్త్రీకులం చ విశేషతః ॥ ౧౦౧॥

చిరం జీవతు తే స్వామీ శశ్వద్దశరథాత్మజః ।
తవ సౌభాగ్యపుణ్యేన విశ్వభూషణకారిణా ॥ ౧౦౨॥

అవాప్పుహి పరాం లక్ష్మీం త్వం చ లక్ష్మీ రఘోః కులే ।
రఘుర్నిమేశ్వ వంశస్య భూషారూపాసి జానకి ॥ ౧౦౩॥

అతిసమ్యక్ కృతం దేవి భవత్కా భవ్యరూపయా ।
ఆశ్రమాన్ సముపేయష్యా వయ సర్వాః కృతార్థితాః ॥ ౧౦౪॥

కస్య న స్పృహణీయాసి వృత్తేన చ గుణేన చ ।
సఫలే నయనే తస్యా యా త్వాం దేవి విలోకయేత్ ॥ ౧౦౫॥

అహో అత్యద్భుతతమం శీలం తే వరవర్జిని ।
పతివ్రతానాం సర్వాసాం శోలనీయమిదం సదా ॥ ౧౦౬॥

పత్యా సాకం యదా దృష్టా పురా వననిషేవణే ।
తదావధి మహాత్కణ్ఠా వర్ధతేఽస్మాకముత్తమే ॥ ౧౦౭॥

చిరాద్ దృష్టాసి భాగ్యేన దేవి త్వం నో విలోచనైః ।
అద్య నః సఫలం జన్మ త్వత్సమాగమమోదతః ॥ ౧౦౮॥

తాపస్యోఽపి వయం నామ త్వయా దేవి వశీకృతాః ।
నిఃస్పృహ సకలే లోకే త్వామేకాం స్పృహయామహే ॥ ౧౦౯॥

తవ పుష్యకథాశ్చిత్రా విశ్వతః పావయన్తి నః ।

తాపసీరపి చాత్యర్థ తవ పత్యుర్మహాత్మనః ॥ ౧౧౦ ॥
 యువయోః పుణ్యవృత్తేన వేదగీతేన జానకి ।
 పూతం పావయితవ్యం చ త్రైలోక్యమపి చాఖిలమ్ ॥ ౧౧౧ ॥
 యథా పునాతి త్రైలోక్యే విష్ణుపాదోద్భవా సరిత్ ।
 సదైవ యువయోః పుణ్యలోకామృతతరణిణీ ॥ ౧౧౨ ॥
 నిగూఢం చరితం దేవి భవత్యా విశ్వపావనమ్ ।
 యస్య కర్ణపథం నైతి తస్య జన్మ నిరర్థకమ్ ॥ ౧౧౩ ॥
 దిష్ట్యా హతః స పాపోఽద్య తవ పత్యా మహాత్మనా ।
 జగద్విద్రావణకరో రావణస్తవసోర్జితః ॥ ౧౧౪ ॥
 తవ శీలేన వృత్తేన హతః స హి ఖలగ్రణీః ।
 జగద్దురితరూపాత్మా రావణః సకుటుంబుకః ॥ ౧౧౫ ॥
 అద్య దేవి ప్రజాః సర్వా మోదన్తే సుకృతైస్తవ ।
 విదధత్యాశిషః పూర్ణాస్తాభిస్త్యం సుఖినీ భవ ॥ ౧౧౬ ॥
 సురాజ్ఞనాభిస్త్రిదశాపగాయా
 స్తీరేషు కల్పద్రుమసంవృతేషు ।
 పుణ్యాని రుచ్యాణి గిరాం ఫలాని
 గీయంత ఉచ్చైర్మను తే యశాంసి ॥ ౧౧౭ ॥
 పుణ్యేషు తీర్థేషు చ తాపసానాం
 శుభాశ్రమేషు త్వరితస్వరేణ ।
 గాయంత్య ఉచ్చైర్మునికన్యకాస్త్యాం
 తుష్యంతి కీర్తివ్రజశుద్ధమూర్తిమ్ ॥ ౧౧౮ ॥
 అత్యుద్ధారగుణా లక్ష్మీర్మథా వైకుణ్ఠవాసినీ ।
 తథాత్మమనవద్యాగ్ని సాకేతపురవాసినీ ॥ ౧౧౯ ॥
 అథాత్ర నః సుపుణ్యేష్వాశ్రమేషు వినోదినీ ।
 యావద్గర్భప్రసవనం చిరం తిష్ఠ పతివ్రతే ॥ ౧౨౦ ॥
 గర్భిణీనాం ఖలు మనో వనశ్రీదర్శనోత్సుకమ్ ।
 ఇహ స్థిత్యా ప్రజాయేథాః సంతతిం వీర్యవత్తరామ్ ॥ ౧౨౧ ॥
 వీరసూర్యవ భాగ్యేన రఘువంశదివామణేః ।

తయా త్వం ప్రజయా దేవి నృపం సంతోషయ ధ్రువమ్ ॥ ౧౨౨॥

యథా దశరథో రాజా రామాద్వైః పుత్రవత్తమః ।

తయా శ్రీరామచంద్రోఽపి భూయాద్వైః పుత్రవత్తమః ॥ ౧౨౩॥

రఘాః కులస్వభావోఽయం వర్జితో విదుషాం గణైః ।

లుమ్పన్తి కీర్తి పూర్వేషాం జాతా జాతా గుణోత్తరాః ॥ ౧౨౪॥

ఇతి తాభిస్తుతా దేవీ వచనైః సత్యసున్దరైః ।

ప్రత్యువాచ విశాలాక్షీ స్మయమానముఖామ్బుజా ॥ ౧౨౫॥

శ్రీజానక్యవాచ ।

ఇయం హి భవతీనాం వై తపసః సిద్ధిరద్భుతా ।

యన్నః శుభఫలోదర్శం సర్వలోకవిలక్షణః ॥ ౧౨౬॥

అస్మాకమేతదేవోచ్చైర్ధనం రాజ్యపదస్పృశామ్ ।

భవతీనాం తాపసీనాం యత్తపః సముపార్జితమ్ ॥ ౧౨౭॥

వయం గార్హస్థ్యచింతాభిః సంతతం క్లిష్టమానసాః ।

తత్రాపి భవతీనాం వై దర్శనం సుకృతం పరమ్ ॥ ౧౨౮॥

ఏతచ్చ పరమం పుణ్యం భవతీభిర్నిరూపితమ్ ।

స్వాశ్రితానాం యదస్మాకముత్కర్షోఽస్తి స ఏవ వః ॥ ౧౨౯॥

వృథా జనుర్యాతి గృహస్థితానాం

గార్హస్థ్యచింతాపరిశీలనేన ।

తత్రాపి యస్మిన్ భవతీషు సజ్జః

స ఏవ కాల సుకృతేన పూర్ణః ॥ ౧౩౦॥

క్వ న సదా గృహ్యకృత్యాకులానాం

యుష్మాభిః స్యాత్తాపసీభిః ప్రసజ్గః ।

తపోనురాగేణ తృణీకృతోఽస్మై

ర్మహేన్ద్రలక్ష్మీః సుఖసమ్పదాభిః ॥ ౧౩౧॥

ఇతి విజ్ఞాయ తాపస్యో యుష్మాకం దర్శనం మయా ।

ప్రార్థితం స్వామినే గత్వా పుణ్యమాశ్రమమణ్డలీమ్ ॥ ౧౩౨॥

ఏతద్ దుర్లభమస్మాకం భవతీనాం విలోకనమ్ ।

సర్వసార్థసమేతానాం సాక్షాదివ తపః శ్రియామ్ ॥ ౧౩౩॥

భాగ్యేన దర్శనం యాతా భవత్యః పుణ్యమూర్తయః ।
 ద్రష్టుం యోగ్యాః క్వ నోఽస్మాకం సాక్షాదీవ తపః శ్రియః ॥ ౧౩౪॥
 ఇతి తాః పరితః స్తుత్వా మునీనాం ధర్మచారిణీః ।
 జానకీ తోషయామాస వ్యక్తం సూన్యతయా గిరా ॥ ౧౩౫॥
 అన్యోన్యం తాభిరాలప్య రాఘవేన్ద్రకులేన్దిరా ।
 పూజయామాసవిధివదుపచారైరుదాహ్మతైః ॥ ౧౩౬॥
 ఆసన్దైర్భూషణైవస్త్రైర్మణికాఞ్చనరాజిభిః ।
 మహార్హాభిశ్చ మాలాభిర్హారావలిభిరుచ్ఛతైః ॥ ౧౩౭॥
 స్వయం చ పరిధానార్హైః సుగంధామ్బరభూషణైః ।
 దేశ్యైః సుజాతినమ్మన్నైరానీతైః పత్యురాజ్ఞయా ॥ ౧౩౮॥
 తాసామాశ్రమసద్మాని ఛాదితాని సమంతతః ।
 వాసోభిః కాన్తినమ్మన్నైః కాఞ్చనోద్యోతశాలిభిః ॥ ౧౩౯॥
 తోరణాని నిబద్ధాని ద్వారేష్వాశ్రమసద్మనామ్ ।
 మణికాఞ్చనమాలాభిరుద్గతామలకాన్తిభిః ॥ ౧౪౦॥
 ఉటజేషు మునీన్ద్రాణాం రోపితా విపులధ్వజాః ।
 ఫలితా ఇవ రత్నోష్ఠైః పరశాలాః సమంతతః ॥ ౧౪౧॥
 వలిభిర్ధూపదీపైశ్చ రత్నకుమ్భైః ఫలాన్వితైః ।
 పూర్వైర్విశుద్ధతోయేన శాతకౌమ్భామ్బరావృతైః ॥ ౧౪౨॥
 పఞ్చరత్నాభ్యుపేతైశ్చ సకాఞ్చనశరావతైః ।
 కదలీస్తమ్భరోపైశ్చ లసత్పల్లవవల్లిభిః ॥ ౧౪౩॥
 రచితైః పరశాలాయాం ద్వారేషు విపులాః శ్రియః ।
 అమరావతీ భోగవతీ వాసీదాశ్రమమణ్డలీ ॥ ౧౪౪॥
 సర్వతః కాన్తినమ్మన్నా సర్వతో భోగ సంయుతా ।
 రాఘవేన్ద్రపురశ్రీశ్చ తత్రావిరభవత్తదా ॥ ౧౪౫॥
 భోజితా పరమాన్నేన మునయో మునికన్యకాః ।
 మునీనాం ధర్మపత్న్యశ్చ తథా తేషాం కుమారకాః ॥ ౧౪౬॥
 తథాన్తేవాసినస్తేషాం పటభూషణసత్కృతాః ।

భోజితా వివిధై రత్నైః స్వాదుసస్తప్తికారతైః ॥ ౧౪౭॥
 ఉటజావలిమార్గేషు ఘనసృజైశ్చన్దనైస్తథా ।
 కర్పూరైరప్యగురుభిస్తథా మృగమదాదిభిః ॥ ౧౪౮॥
 ద్రవీకృతైరభూత్ సేకో మూలేష్వాశ్రమశాఖినామ్ ।
 ఇతస్తతః సారభౌమైర్వాపితాః సకలా దిశః ॥ ౧౪౯॥
 మృగాః శాఖామృగాశ్చైవ యేఽన్యేఽత్రాశ్రమవాసినః ।
 శుకసారీప్రభృతయస్తథైవోచ్ఛావచాం ఖగాః ॥ ౧౫౦॥
 భోజితా వివిధైరన్యైః పశవః పక్షిణతస్థా ।
 ధేనవశ్చ విశేషేణ ముసీనాం హోమసాధనాః ॥ ౧౫౧॥
 అలఙ్కృతాః శుభైర్వస్త్రైర్భూషణైర్మణికాఞ్చనైః ।
 భోజితా విపులైరన్యైః సవత్సా విపులౌధసః ॥ ౧౫౨॥
 వత్సాశ్చ వత్సతర్యశ్చ వృషాశ్చ శుభదర్శనాః ।
 పూజితా గంధమాల్యాద్యైః పటకాఞ్చనభూషణైః ॥ ౧౫౩॥
 భోజితాశ్చ విశేషేణ మిష్టాన్నయవసాదిభిః ।
 శృంగ్గౌణ్యలఙ్కృతాన్యవైః పుష్పమాలాకదమ్బుకైః ॥ ౧౫౪॥
 ఇత్థం ప్రతిదినం తత్ర తాసామాశ్రమమణ్డలే ।
 పూజాం విదధతీ దేవీ న్యవసజ్జనకాత్మజా ॥ ౧౫౫॥
 ధర్మార్జునపరా దేవీ తాపసీనాం తపోవనే ।
 సానురాగమనా జాతా త్యక్తగ్రామజనస్థితిః ॥ ౧౫౬॥
 తాసాం పుత్రేషు పుత్రీషు స్నిగ్ధచిత్తా హరేర్వధూః ।
 చలితుం నాశకత్ తస్మాత్ స్థానాద్రాజేన్ద్రకన్యకా ॥ ౧౫౭॥
 తపస్వినాం సమృథతాం స్వాధ్యాయం శ్రుతిసున్దరమ్ ।
 కుర్వతాం బ్రహ్మకర్మాణి యజతాం ప్రతివాసరమ్ ॥ ౧౫౮॥
 అనవద్యాం స్థితిం వీక్ష్య ప్రసన్నాజానకీ వనే ।
 స్వచ్ఛతోయేషు పుణ్యేషు తీర్థేషు చ తపస్వినామ్ ॥ ౧౫౯॥
 స్నాన్తీ ప్రతిదినం దేవీ పూజయన్తీ చ తాపసీః ।
 బహూని వాసరాణ్యత్ర నివసన్తీ నినాయ సా ॥ ౧౬౦॥

కుటుమ్బవత్తాపసీనాం మణ్డలేషు నివాసినీ ।
 తాసాం హృదయరాగస్య పాత్రమత్ర బభూవ సా ॥ ౧౬౧॥
 ప్రియస్య విరహేఽప్యేషా తపస్వివనవాసతః ।
 అనుద్విగ్నమనా దేవీ చిరమాప సునిర్వృతిమ్ ॥ ౧౬౨॥
 రామోఽప్యస్యా మనోవృత్తిమాశ్రమేషు తపస్వినామ్ ।
 సుప్రసన్నతమాం వీక్ష్య ప్రేషయామాస నానుజమ్ ॥ ౧౬౩॥
 కానిచిద్దీపసాన్యఞ్చైస్తత్త్వైవ వసతు ప్రియా ।
 ఇతి న ప్రేషయామాస నేతుం లక్ష్మణమీశ్వరః ॥ ౧౬౪॥
 కదాచిదనవదద్యాజ్ఞీ తిష్ఠన్తీ సా తపోవనే ।
 కస్యాశ్చిదపి తాపస్యా ముఖాచ్ఛుశ్రావ జల్పితమ్ ॥ ౧౬౫॥
 అహో రాఘవవర్షేణ రామచన్ద్రేణ జానకీ ।
 నను త్వం సమృధిత్వక్తా యతో నాకారయత్యసౌ ॥ ౧౬౬॥
 ఏవం హి శ్రూయతే శబ్దో నిత్యం సాకేతవాసినామ్ ।
 రావణస్య గృహే వాసాత్ త్యక్తా రామేణ జానకీ ॥ ౧౬౭॥
 సభాస్థితేన ప్రభుణా పృష్టః కోఽపి విదూషకః ।
 ఇత్యువాచ ప్రభుం ధృష్టో జనతాముఖజల్పితమ్ ॥ ౧౬౮॥
 అసాధు సాధు వా లోకః కిం నో వదతి సంస్మృతౌ ।
 ఇతిపృష్టో ముహుర్దేవం ప్రత్యువాచ విదూషకః ॥ ౧౬౯॥
 సర్వం ఖలు భవద్వృత్తం లోకః సాధ్వీతి జల్పతి ।
 ఏకమేవ చరిత్రం తే మన్యతేఽనుచితం జనః ॥ ౧౭౦॥
 అతః పరం జగత్యస్మిన్ దుష్టామపి నిజాం స్త్రియమ్ ।
 నకోఽపి త్యక్త్యతి జనో రామం కృత్వా నిదర్శనమ్ ॥ ౧౭౧॥
 పరపురుషకరేణ స్పృష్టగాత్రా నిజాంసం
 మదనశరవశేనారోప్య సీతా నికేతమ్ ।
 అపిబహుదివసౌఘం తత్ర సా జాతవాసా
 జనకనృపతిపుత్రీ స్వామినా సజ్జహీతా ॥ ౧౭౨॥
 ఇతిస్త్రీణామసాధ్వీనాం భవిష్యత్సవలమ్బనమ్ ।
 భర్తా చేత్యజ్యతే తర్హి వదేద్రామం నిదర్శనమ్ ॥ ౧౭౩॥

ఉపస్థితోఽయం జగతి మహాన్ ధర్మస్య విప్లవః ।
 స్త్రీణాం స్వాతంత్ర్యకరణే మూలమస్త్ర ఇవోద్ధతః ॥ ౧౭౪॥
 ఇతి జల్పతి లోకోఽయం ద్వారి ద్వారి గృహే గృహే ।
 సాకూతం సోపహసం చ తేన క్లిశ్యంతి సాధవః ॥ ౧౭౫॥
 ఇత్థం జజల్ప రామేణ ముహుః పృష్టో విదూషకః ।
 తచ్చుత్వా రఘువీరస్య ప్రియాత్మాగోన్ముఖం మనః ॥ ౧౭౬॥
 ఇతితస్యాః సమాకర్ణ్య వాక్యం జనకనన్దినీ ।
 నిశ్చికాయ స్వమానేతుమనాగమనకారణమ్ ॥ ౧౭౭॥
 అతిసన్నప్తహృదయా దేవీ ప్రియచరిత్రకే ।
 జాతా వ్యాకులచిత్తా సా రుదస్తీ కరుణాయుతమ్ ॥ ౧౭౮॥
 అహో కిమేతత్ ప్రభుణా నిరాగసి కృతం మయి ।
 స్వప్నేఽపి నానుపశ్యామి వ్యభిచారమహం క్వచిత్ ॥ ౧౭౯॥
 అప్యక్షం వీతిహోత్రేణ సాక్షాద్భగవతా స్వయమ్ ।
 సర్వైరపి సురైస్తద్వద్ గిరా చ వ్యోమసంస్థయా ॥ ౧౮౦॥
 తథా సమస్తైర్మునిభిస్తదా శపథపూర్వకమ్ ।
 అహం చ భగవత్యగ్నో సాక్షాద్వైశ్వానరేఽఽర్చిషి ॥ ౧౮౧॥
 శోధయిత్వా స్వమాత్మానం నిర్గతా వీతకల్మషా ।
 సర్వం విస్మృతవానేష ప్రభురద్య రఘూత్తమః ॥ ౧౮౨॥
 అహో అసహ్యం హృదయస్య జాతం
 ప్రియస్య వృత్తం కిమిదం హ్యకస్మాత్ ।
 యేనాహమద్ధా మదసూన్ విహాయ
 ప్రవేష్టుమర్హా నను పావకాంతః ॥ ౧౮౩॥
 కిం ను కుర్వే గర్భవతీ ప్రవిశేయం శుచౌ కథమ్ ।
 కథం వా జీవితం తావద్ధారయిష్యామ్యహం ఖలు ॥ ౧౮౪॥
 స సర్వం కర్తుమర్హోఽస్తి దేవః శ్రీరఘునందనః ।
 నాహం కిమపి వై కర్తుం శక్తా దురైవవశ్యగా ॥ ౧౮౫॥
 స తాదృక్ప్రణయస్తస్య తాని వృత్తాని తే గుణాః ।
 సర్వమేకపదే జాతం మయి దురైవమీదృశమ్ ॥ ౧౮౬॥

అథవా పురుషా నామ స్వభావేనైవ నిష్ఠురాః ।
 భవంతీతి స్ఫుటం మన్యే జానకీ విధినా హతా ॥ ౧౮౭ ॥
 ఇత్యాది విలపన్త్యేషా తత్క్షణాజ్ఞాతదుర్గతిః ।
 వాల్మీకినా సమాశ్వస్తా రుదతీ సాశ్రులోచనా ॥ ౧౮౮ ॥
 వాల్మీకిరువాచ ।
 మా రోదీః కరుణం వత్సే జనకేన్ద్రస్య నన్దిని ।
 ప్రభురేష స్వయం రామో వృత్తం జానాతి తావకమ్ ॥ ౧౮౯ ॥
 న విజానాతి లోకోఽయం దుర్దాన్తో దైవవశోఽతః ।
 రామస్తు కేవలం లోకముపాసీనోఽస్తి సమృతి ॥ ౧౯౦ ॥
 న కదాపి చ దేవేశో భవతీం త్యక్ష్యతి ప్రియామ్ ।
 అలం విలప్య కరుణం భవత్యా స్థీయతాం సుఖమ్ ॥ ౧౯౧ ॥
 ఇదం తపోవనం నామ మమ తాపససేవితమ్ ।
 ప్రశాంతశ్వాపదాకీర్ణమత్ర తిష్ఠ చిరం సతి ॥ ౧౯౨ ॥
 లోకస్య లోక ఏవాయం పరిచ్ఛేత్స్యతి సంశయమ్ ।
 రామస్తు కేవలం దేవి నిర్లేపః పద్మపత్రవత్ ॥ ౧౯౩ ॥
 యువామేవ విజానీథో యువయోర్మహిమోత్కరమ్ ।
 స రామః శ్రీపతిః సాక్షాత్త్వం శ్రీస్తస్యాఙ్కభూషణే ॥ ౧౯౪ ॥
 పరం బ్రహ్మ స్వయం రామస్త్వం తదానన్దిని ప్రియా ।
 శక్తిః ప్రమోదవిపినే సహజేతి శ్రుతా తు యా ॥ ౧౯౫ ॥
 వృన్దావనే తథా రాధా త్వమేవ పరిగీయసే ।
 వైకుణ్ఠే చ స్వయం లక్ష్మీర్జానకీ జనకాలయే ॥ ౧౯౬ ॥
 కో విజానాతి దేవి త్వాం చరమేణ స్వచక్షుషా ।
 బ్రహ్మాదీనామపి దృశాం గోచరత్వం న గచ్ఛతి ॥ ౧౯౭ ॥
 మహిమా యువయోర్నిత్యం వేదేన ఖలు గీయతే ।
 ప్రాకృతః కిల లోకోఽయం కిజ్ఞానాతి శివాత్మికామ్ ॥ ౧౯౮ ॥
 భవతీం నామరూపాభ్యాం పావయంతీం జగత్ప్రయమ్ ।
 కోటితీర్థసమశ్లోకాం శ్రీరామస్య పరాం ప్రియామ్ ॥ ౧౯౯ ॥

ఇత్యేవం తాం సుసత్కృత్య మునిర్వల్మీకసమ్భవః ।

నిజాశ్రమపదే నీత్వా లోకలక్ష్మీమవాసయత్ ॥ ౨౦౦॥

ఏతస్మిన్నన్తరే లీలా కౌశికో నామ తత్సఖీ ।

సీతావిరహితం రామం రహఃస్థానే సమాయయౌ ॥ ౨౦౧॥

చన్ద్రాననా చారుచకోరనేత్రా

కస్తూరికాబిన్దవిరాజిభాలా ।

సీమన్తరత్నద్యుతిభిః సమన్తా

ద్దిశః సమస్తాః పరిరోచయన్తీ ॥ ౨౦౨॥

మరాలగత్యా శ్రితపాదపద్మా

మజ్జీరనాదైర్జితహంసనాదా ।

పాదాబ్జలీ భూషణచారుచాటుకైః

కలక్వణైర్లక్ష్మితమన్దయానా ॥ ౨౦౩॥

శోణామృరోల్లాసినితమ్భవిమ్భ

ద్యుతిస్ఫురచ్ఛృంగుల కామచక్రా ।

సువర్ణరమ్భాతరుకాణ్డజిహ్వా

కరీన్ద్రశుణ్డావిజితోరుకాన్తిః ॥ ౨౦౪॥

అథోవాచ మహాయోగీ రామః పరమనిఃస్పృహః ।

కౌశికీం తప్తహేమాజ్ఞీమేకాన్తే సుసమాగతామ్ ॥ ౨౦౫॥

శ్రీరామ ఉవాచ ।

కిమర్థం కౌశికి ప్రాప్తా మత్సకాశమిహాధునా ।

రహస్యహం తపోనిష్ఠస్త్యక్తసర్వపరిగ్రహః ॥ ౨౦౬॥

కౌశిక్యువాచ ।

ఇదాసీం పుణ్డరీకాక్ష రహితః ప్రియయా భవాన్ ।

అతోఽహం త్వాం రమయితుం ప్రాప్తాస్మి రహసి స్థితమ్ ॥ ౨౦౭॥

శ్రీరామ ఉవాచ ।

మత్ప్రియా జానకీ సాక్షాద్రతికోటిమనోహరా ।

సైవ చేన్మాం పరిత్యజ్య మునీనామాశ్రమం గతా ॥ ౨౦౮॥

కాన్యా మమ మనో హర్తుం సమర్థాస్తి జగత్త్రయే ।

ఏకపత్నివ్రతధరో నాహమన్యత్ర లోలుపః ॥ ౨౦౯॥

తదాజ్ఞావశగో భూత్వా తయా సహ సుసజ్జతామ్ ।
 కదాచిత్త్వాం రమితవాన్ యథాన్యా గోపకన్యకాః ॥ ౨౨౩॥
 సహజాజ్ఞావశేనాహం రతవాన్ ప్రజమణ్ణలే ।
 సహజా జానకీ చేతి రూపమేకం ద్విధావపుః ॥ ౨౨౪॥
 బ్రహ్మోవాచ ।
 విజ్ఞాపయన్తిమపి తాం కౌశికీం జానకీసఖీమ్ ।
 నోరరీకృతవాన్ రామో మహాయోగేశ్వరో రహః ॥ ౨౨౫॥
 తతః సా విముఖీభూయ భగ్నమానా సుదుర్మనాః ।
 జానకీమేవ సమగాత్తాపసీనాం సమీపగామ్ ॥ ౨౨౬॥
 అన్యాశ్చ సకలాః సఖ్యః సీతాయాః పద్మలోచనాః ।
 కమలేశీప్రభూతయః ప్రియేణ సహసోజ్ఞితాః ॥ ౨౨౭॥
 సీతావిరహతప్తేన యోగం సమధితిష్ఠతా ।
 భగ్నమానా హతధియః సీతామేవ సమాయయః ॥ ౨౨౮॥
 తాః సర్వాః సజ్గతా వీక్ష్య తత్రాపి జనకాత్మజా ।
 సీతా భగ్నదశా వీక్ష్య ప్రోవాచ వచనం సతీ ॥ ౨౨౯॥
 కిమర్థం భగ్నమానాః స్థఃసఖ్యః సర్వా వినిన్దితాః ।
 కేనాపి వశ్చిత్తాః కిన్ను భగ్నమాసీకృతాశ్చ వః ॥ ౨౩౦॥
 సఖ్య ఊచుః ।
 ప్రభుః కమలపత్రాక్షో దేవో దశరథాత్మజః ।
 తథైవ విరహోద్రేకాన్నాస్మానాదిద్రియే సఖి ॥ ౨౩౧॥
 వయం సర్వాస్తం సమేతా రహస్యం
 తపస్యంతం యోగముద్రాం వహంతమ్ ।
 అనేకథా చక్రమమోహనం సఖి
 స్వభావలోలైర్నయనైర్విలోక్య ॥ ౨౩౨॥
 స వై ధోరస్త్యాం వినా నేతరస్యాం
 స్వప్నేఽపి నాసక్తమనా మనాగపి ।
 అనాదృతానామితి తేన పత్యా
 గతో మానస్త్యతృణీనామతో నః ॥ ౨౩౩॥

అతః సర్వాః దుర్మనసో బభూవు
 స్వత్సన్నిధానం ప్రాప్తవత్యఃస్మ తస్మాత్ ।
 యథాత్వమత్రాశ్రమమణ్డలేవ
 సన్యేవం తథా వయమహ్నివసామః ॥ ౨౩౪॥
 తీవ్రేణ తపసా నిత్యం కర్షయన్త్యో నిజం వపుః ।
 శ్రీరామచంద్రచరణధ్యానధారాసుధాప్లుతాః ॥ ౨౩౫॥
 నేష్యామః కతిచిదహాని తే సమీపే
 తిష్ఠన్త్యః వరమతమాత్మయోగనిష్ఠాః ।
 సాయుజ్యం పునరథ రాఘవేణ గత్వా
 దేహన్తే పరమపదం వ్రజామ శిష్రుమ్ ॥ ౨౩౬॥
 ఇతి తాః కృతసంక్కల్పాః సీతాసన్నిధితోషితాః ।
 అచీకరంస్తపస్తీవ్రం కౌశికీప్రముఖాః స్త్రియః ॥ ౨౩౭॥
 ఇదమగ్రే ప్రవక్ష్యామి విశేషేణ తవాగ్రతః ।
 వైరాగ్యస్య ప్రసజ్జేన కిఞ్చిదుక్తం మయా ద్విజః ॥ ౨౩౮॥
 ఇతి వైరాగ్యనామాసౌ భగః శ్రీ రామచంద్రగః ।
 తుభ్యం భుశుణ్ణ కథితముపలక్షణమాత్రతః ॥ ౨౩౯॥
 యోఽతిప్రియతమో దాన్తో లక్షణః కృతలక్షణః ।
 యం వినా న క్వచిత్తస్థౌ తం త్యజన్తైవ బాధితః ॥ ౨౪౦॥
 యస్యానుగ్రహ మిచ్ఛన్తి నిత్యం శ్రీరామసేవకాః ।
 సఖాయమాత్మనః సాక్షాత్తం త్యజన్తైవ బాధితః ॥ ౨౪౧॥
 యేన సార్థం సమావాత్సీదరణ్యేఽపి ప్రియాన్వితః ।
 విసితమాత్మనో భక్తం తం త్యజన్తైవ బాధితః ॥ ౨౪౨॥
 యః సాక్షాదాత్మనా తుల్యః ప్రియో భ్రాతా సుహృత్తమః ।
 లక్షణః పరమోదారస్తం త్యజన్తైవ బాధితః ॥ ౨౪౩॥
 ఏకాన్తే యత్ర సహజా జానకీ వా స్వసన్నిధౌ ।
 తత్రాపి యస్య సమృర్కస్తం త్యజన్ వైవ బాధితః ॥ ౨౪౪॥
 ఆజ్ఞావతో నిజసుహృత్ హాఖా సాహాయ్యపణ్డితః ।
 యో లక్షణః ప్రియోఽత్యంతం తం త్యజన్ వైవ బాధితః ॥ ౨౪౫॥

విసీతో వనవానేఽపి ? ద్వాదశవార్షికమ్ ।
 ఆజ్ఞానురోధాత్ కృతవాన్ తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౪౬॥
 సర్వకార్యేషు కుశలో ధర్మాత్మా ప్రాణసమ్మితః ।
 అనుజ్ఞైవ మిత్రం చ తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౪౭॥
 వనేషు పర్ణశాలాదిసర్వకార్యవిధానకృత్ ।
 అనుజ్ఞైవ శిష్యశ్చ త్యం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౪౮॥
 అనుగ్రహస్య ప్రేమశ్చ య ఏకః పాత్రతాం గతః ।
 స్థితశ్చ నికటే నిత్యం తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౪౯॥
 యస్య క్షణవియోగే తు యుగం కల్పాయతే దినమ్ ।
 పటాంతరేఽప్యముక్తశ్చ తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౦॥
 యేన సార్థం విహృతవాన్ గృహేషు చ వనేషు చ ।
 అనేకవిధలీలాభిస్తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౧॥
 హే లక్ష్మణ సఖే భ్రాతః ప్రియమిత్రేతిచాబ్రవీత్ ।
 యం నిత్యమాత్మదయితం తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౨॥
 యస్యానర్హ్యతమోదారగుణసన్నప్తమానసః ।
 వనేఽపి సుఖితోఽవాత్సీత్ తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౩॥
 యస్య బాహుబలేనాసౌ హతవాన్ రాక్షసిం చమూమ్ ।
 మహాబలాం మహాఘోరాం తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౪॥
 యేనైవ నిహతో వాజైరిన్ద్రజిత్సమరోద్ధతః ।
 సర్వదేవేషువిజయీ తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౫॥
 యస్య పీర్యబలేనాసౌ ప్రబలం రాక్షసేశ్వరమ్ ।
 న కిఞ్చిద్ గణయామాస తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౬॥
 యస్యానుభావమఖిలం లౌకికం వాప్యలౌకికమ్ ।
 స్వయం వేత్తి ప్రభుర్నాన్యస్తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౭॥
 యస్య సౌందర్యసారేణ స్వయమేవ వశీకృతః ।
 ఆత్మసౌందర్యతుల్యేన తం త్యజన్ నైవ బాధితః ॥ ౨౫౮॥
 ఆబాల్యాచ్ఛిలితో యస్య సజ్జః పరమసౌఖ్యదః ।

నేత్రసన్నప్తిజననః తం త్యజన్ వైవ బాధితః ॥ ౨౫౯ ॥

అయం చాస్య భగో నిత్యం మహావైరాగ్యశబ్దితః ।
సమ్ప్రోక్తో బహుధా తుభ్యం భగవాన్ యేన కీర్తితః ॥ ౨౬౦ ॥

ఇత్థం తే షడ్గుణాః ప్రోక్తాః రామస్య సుమహాత్మనః ।
శ్రుత్వైతాన్ సర్వమాహాత్మ్యజ్ఞాతా భవతి భక్తిమాన్ ॥ ౨౬౧ ॥

మాహాత్మ్యజ్ఞానమజ్ఞం హి భక్తేః శ్రారామగోచరమ్ ।
అతస్తే బహుధా ఖ్యాతా మాహాత్మ్యజ్ఞప్తయే గుణాః ॥ ౨౬౨ ॥

ఇతి శ్రీమదాదిరామాయణే బ్రహ్మభుశుణ్ణసంవాదే పూర్వఖణ్డే షడ్గుణాఖ్యానే
వైరాగ్యవ్యాఖ్యానం నామ సప్తనవతితమోఽధ్యాయః ॥ ౯౭ ॥

ShaDguNAni - aishvaryaguNa vIryaguNa yashoguNa shrIHguNa jnAnaguNa
vairAgyaguNa .

Encoded and proofread by Vishal Pandey

——
Rama Shadguna Upakhyana Varnanam Six Qualities of Shriram

pdf was typeset on March 18, 2025

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

